

FEREC BA'DE'Ş-ŞİDDE'DEN İKİ HİKAYE ÜZERİNDE BİR GRAMER DENEMESİ

Yrd. Doç. Dr. Orhan Yavuz* □

Çok geniş bir hikâye geleneği olan Türk milleti, edebî tür olarak karşımıza çıkan bu kabil eserlerini dilden dile günümüze kadar taşımıştır. Bu hikâyeler kaybolma düşüncesi göz önünde tutularak değişik zamanlarda, geleceği gören bazı şahıslar tarafından yazıya geçirilmiştir.

Bütün edebiyatımıza mal olmuş eserlerin pek çoğu kendimize ait mahsuller olmakla birlikte, bazıları da tarih içinde temasta bulunduğumuz çeşitli milletlerin dilinden kültürümüze kazandırılmışlardır. Bu hikâyeler, Türkçeye kazandırılırken, mensubu bulunduğumuz dinin ve kendi kültürümüzün unsurlarıyla da beslenerek adeta millî bir bünye elde etmişlerdir. İşte bu çeşit eserlerimizden biri de, burada iki hikâyesi üzere bir gramer denemesi yapacağımız Ferec Ba'de'ş-Şidde (El-Ferec Ba'de'ş-Şidde)'dir. Ferec Ba'de'ş-Şidde'nin lügat mânâsı "zorluktan sonra gelen kolaylık, kederden sonra gelen sevinç"tir. 42 bölüm(hikâye)den meydana gelen Türkçe Ferec Ba'de'ş-Şidde hikâyelerinin kahramanları önce büyük bir sıkıntı ve acılarla karşılaşılır, onların başlarından felaketler geçer, sonunda da karşılanna çıkan bir sürü güçlüğü yenerek rahat ve huzura kavuşurlar. Bu bakımdan bütün hikâyelerin muhtevası ile eserin ismi arasında büyük bir uygunluk olduğu dikkati çekmektedir.

Türk edebiyatındaki Ferec Ba'de'ş-Şidde adlı eserler, çeşitli kütüphanelerdeki nüshalarının istinsah tarihleri göz önüne alınırsa en geç XV. asırdan itibaren görülmektedir(1).

Eski Türkiye Türkçesi'nin bütün hususiyetlerini üzerinde taşıyan; gerek imlası gerekse dili bakımından ihmal edilemeyecek kadar mühim olan bu eser hakkında ilk dikkatimizi çeken Vambery olup eserin kısmen neşrini ve şerhini (Eski Osmanlıca Tetkikleri, Leiden, 1901) yapmıştır. Bu bilgiyi bize veren Thury

(*) S.Ü. Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

(1) Ferec Ba'de'ş-Şidde, Süleymaniye Küt. Murat Molla (Hamıdiye) No: 1173, istinsah tarihi: 898-1492.

Jozsef de eser hakkında "...Osmanlı Türkçesine ait eski ve şimdiye kadar bize ma'lum olabilen iki eser daha vardır ki bunlar da XV. asırdan kalmadır. Birisi 'İkinci Sultan Murad' zamanlarında yani 1421-1451 aralarında vücuda getirilmiş olan <Rum Selçukileri Tarihi>; diğeri de <El-Ferec Ba'de's-Şidde> adlı hikâyeler mecmu'asıdır" demektedir(2). Yine Ferec Ba'de's-Şidde'ler üzerine yazmış olduğu makalesiyle, eser hakkında ilk defa geniş bilgiler veren Şükrü Kurgan(3), eserin çeşitli kütüphanelerdeki nüshalarını araştırmış ve Türkçe nüshaları aşağıdaki şekilde tespit etmiştir:

1. İstanbul Murat Molla Kütüphanesi, No:1173, 898-1492'de istinsah edilmiştir.
2. İstanbul Süleymaniye-Laleli Kütüphanesi, No:1698, istinsah tarihi yok.
3. Fatih (Camii) Kütüphanesi, No:3718, 972-1564'te istinsah edilmiştir.
4. Üniversite Kütüphanesi, No:284, istinsah tarihi yok.
5. Üniversite Kütüphanesi, No:460, 953-1546'da istinsah edilmiş.
6. Üniversite Kütüphanesi, No:1194, istinsah tarihi yok.
7. Ankara TDK Kütüphanesi, No:6118/6725, istinsah tarihi yok.

Şükrü Kurgan'ın tespit ettiği 7 Türkçe nüshadan başka, eser üzerinde çalışma yapmış olan Prof.Dr. Bilge Seyidoğlu ile Yrd.Doç.Dr. Orhan Yavuz tarafından da üç nüsha daha tespit edilmiştir(4). Bu nüshalar da; Süleymaniye (Fatih) Kütüphanesi 3719 numarada kayıtlı 983/1575 istinsah tarihli nüsha, Ayasofya Kütüphanesi 3384 numarada kayıtlı 983 / 1575 istinsah tarihli nüsha ve Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Kitaplığı, Ağah Sırrı Yazmaları numara 94'te kayıtlı olan eserlerdir. Bunlara bir de Konya İzzet Koyunoğlu Kitaplığı 11824 numaradaki Ferec Ba'de's-Şidde nüshasının ilave edersek şu ana kadar tespit edilebilen Türkçe yazmaların sayısı 11'e çıkmış olur.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Türkçe Ferec Ba'de's-Şidde'ler Eski Türkiye Türkçesi döneminin dil yadigarları arasında görülmektedir. Gerek dili gerekse imlası bakımından söz konusu devrin bütün özelliklerini taşıyan eserin Hamidiye nüshasınının 131a - 145a varakları arasında yer alan "Ez An Temimîdârî-i Ensârî Ba Cinniyân" (131a - 139a); "Ez An Deni Zen-i Am ve Habib-i Attâr-ı Câdû ve Duhter" (139b - 145a) adlı hikâyesi üzerine bir gramer çalışması (şekil hususiyetleri) yapmayı uygun bulduk. Böylece eserin dilini ve iki hikâyesini de Türk okuyuculara sunmuş olduk.

(2) Jozsef, T., "On Dördüncü Asır Sonlarına Kadar Türk Dili Yadigarları" **Millî Tettebbu'lar Mec.** , II/4, İst.1915, s.109-110.

(3) Kurgan, Ş., "Osmanlı Devrinde Mensur Hikayeciliğimize Ait Bir Eser", **TDK-Belleten**, Serii III, S.4-5, Ankara 1945, s.353-382.

(4) Seyidoğlu, Prof.Dr.B. - Yrd.Doç. Dr. O.Yavuz, **Güçlükten Kolaylığa Kederden Sevince**, Seçme Hikayeler, Kültür Bak., Ankara 1990, s.7.

27. HİKÂYE

Ez An Temmîmdârî-i Ensârî Bâ Cinniyân

- 131a 16 Rivâyet olundı kim bir gün emîrül-mü'minîn 'Ömer Radıyallahü 'Anh şubh namâzın kılup mescidde otururdu. Nâgâh bir hatun kişi 17 girüp geldi eyitdi: yâ emîrül-mü'minîn benüm bir erüm var-ıdı imdi bir niçe müddetdür ki gâybıdır. Hiç yırde edı nişânı belürmez. 18 Benüm nafaķam yok 'âciz ve fûrümânde'em ne buyurursın didi. 'Ömer Radıyallahü 'Anh eyitdi: İ mindillü şabr eyle bir münâsib 19 kişi bulam seni aña virem ben saña ata olam didi. Ol hatun kişi buyruk senüñ didi. 'Ömer beytül-mâldan nafaķa 20 buyurdu. Yidi (yıl)* oturdu. Yidi yıldan-soñra ol hatun kişi girü 'Ömer'e geldi, ağladı, eyitdi: Ayruk şabr idemezem didi. 21 Kiçi kişiyem kimse gerekdür ki başımı örte baña şefķat ide. 'Ömer eyitdi: çün yidi yıl oturduñ nişân bulmaduñ 22 imden girü seni ere virmek olur didi. Andan 'Ömer eyitdi: Hiç bellülenmiş kimseñ var mıdır didi. Eyitdi: Yokdur 23 didi. Bir cemâ'at geldiler ol hatunı yahşilediler. 'Ömer
- 131b Radıyallahü 'Anh yönini cemâ'ate döndi eyitdi: Sizden 1 kimse var mı ki bu hatun kişiyi 'avratlıģa kabûl ide didi. Tâ ben mehrini beytül-mâldan virem didi. Bir yigit çıķdı 2 anı kabûl itdi. Mehri beytül-mâldan ödendi, aķd-ı nikâh bağlandı gice oldu. Yigit evine geldi, girdi. Cum'a gicesi-y-idi 3 ve ol yigidüñ 'âdeti cum'a gicelerini ihyâ itmeg-idi. Yatsu namâzından soñra hatun âbdest şuyın almaģa çıķdı. Gördi4 hayıtda bir münker ve mekruh şüretlü kişi тұrur; tırnaķları uzun, gewdesi kıllu; çağırdı edeb-ile ol ev 5 issi hatun kişiyi okıdı. Bu hatun kişi ol şüreti ol hâleti gördi korkdı. Endâmına lerze düşdi, e'üzübillah 6 ne-kişisin didi; bu evde n'istersin didi. Eyitdi: Erüñem Temmîm'em 'Ammüñ oğlıyam didi. Oğlancuķlar atasıyam didi. Hatun eyitdi: 'Acab 7 hâldur erüm gideli yidi yıldur haber belürmedi, şimdi ki 'iddet tutdum eve halâl getürdüm. Bir cinnî geldi erüñem dir 8 tañ budur ki tam yolından gelür. Temmîm çün 'avrat sözünü işitdi; mużtarib oldu; andlar içdi ki ol yidi 9 yıldan berü gâyb olanam;

* Bu kelime metinde yoktur.

senûn erûnem; oğlancukların atasıyam ve olan ki her vakt senûn kayduñ eksüğüñ görürdüm 10 seni mürâ'at iderdüm didi. 'Avrat eyitdi: Heyhât ne söylersin benüm erüm gökçek idi, kılsuz-ıdı, muhteşem idi sencileyin 11 dîv midi; var yoluña git beni evüm içinde korkıtma didi. Oğlancuklar bilmedin üstünüze şu dökdisi işmarlayavuz ayruk 12 itmeyeler; evi pākize tutalar didi. Er eyitdi: Hey bu ne sözdür didüğüñ, sen benüm 'avratumsın, fulân kızısın kardeşların 13 gazâda resûl öñinde öldiler didi. 'Avrat eyitdi: Cinnilerden bunuñ gibi haber 'acab degül didi. Er eyitdi: Vallâhi 14 erûnem didi. 'Avrat eyitdi: Temmîm'ün bu kadar kılı yog-ıdı ki senûn var didi. Er eyitdi: Ben kanda-y-ıdugumı ve kandan geldüğümi bilseñ 15 böyle dimezdüñ didi. Tañrı hakkı vü Ravza-i Muhammed hakkı "erûnem erûnem" didi. Bular turup huccetleşürler-ıdı. Eve yeñi gelen er turdı 16 taşra çıkdı gördi ki 'avrat bir er-ile münâzarada turmuş-durur. Cüvân, Temmîm üzerine çağırdı: Hey ne kişisin evümde 17 n'istersin didi. Temmîm eyitdi: Sen ne kişisin, benüm evümde n'istersin; ev evüm, 'avrat 'avratumdur didi. Bu bâbda çok mücâdele mübâhase 18 geçdi. Hatun eyitdi: Münâzara vakti degül, dükelümüz bir yirde bile olalım; şabâh emîrül-mü'minîn 'Ömer katına varalum 19 ne buyurur görevüz didi. Andan Temmîm ve cüvân bir yirde yatdılar şabâh turdılar âbdest aldılar mezgide gıtdiler. Namâzı 20 emîrül-mü'minîn 'Ömer ardında kıldılar. Namâzdan fâriğ olıcağ Cüvân-ı Enşâri 'Ömer' e eyitdi: Yâ 'Ömer dün işbu başı 21 örtülüyi müsülmânlar nikâhı-y-ıla baña virdüñ; bu gice bu kişi geldi ev benüm 'avrat benüm diyüp eydür, ne buyurursın 22 didi. 'Ömer Temmîm'ün şeklini şüretini gördi ta'accüb itdi eyitdi; dîve beñzer didi. Temmîm çağırdı eyitdi: Yâ emîre'l-mü'minîn 23 dîv degülem, âdemiyem ve bu 'avrat 'avratumdur. 'Ömer eyitdi: İki 'avratlu er gördüğümüz var,

132a

ammâ iki erlü 'avrat gördüğümüz 1 yog-ıdı didi. Andan 'Ömer 'avrata eyitdi: Sen ne dirsın didi. 'Avrat eyitdi: Yidi yıldur zahmet-i bî-şühêri çekerem bir il 2 tamâm bilürler dün beni bu enşâriye virdüñ erüm budur. Ol ne bileyüm ne dir didi. Temmîm feryâd ü figân eyledi, eyitdi: Yâ emîrül-mü'minîn 3 sözümi diñle didi. Vâkı'aya ugrayup-dururam, dîv degülem, âdemiyem, Muhammed Muştafâ'nun hizmetkâriyam, 4 senûn konşınam, sözümi söyleyeyin, diñle didi. 'Ömer eyitdi: Eyit ne dirsın görelüm didi. Eyitdi: Bu 'avrat benüm halâlumdur, 5 'Ammum kızıdır, dünyâdan beni ihtiyâr itmişdi beni katı sever-

idi şöyle ki bir dem görmese divâne olurdu. Bu dem benden 6 bizâr olmuş, seni bilmezem dir. Yâ emîrül-mü'mînîn, ben bu 'avratı ciger kanı-y-ıla bisleyüp-dururam; tıfl-ıdı ki ben bunu 7 evlendüm. 'Ammum kızıdır. Benüm adum Temmîm'dür, atam adı Hâbîb'dür didi. 'Ömer eyitdi eger râst söylerseñ eyit ki bu müddetde 8 kanda-y-ıduñ ve bu 'avratı nafakesuz niçün koduñ gitdüñ? Ele muhtâc oldu, evlendürdüm didi. Temmîm eyitdi: Yâ 9 'Ömer, râst eydürsin, hak elüñdedür, ammâ ben ma'zûram ki yidi yıl yir altında oldum, yir yüzindemissem 10 iftikâd mümkün ola-y-ıdı, anuñ kaydın yimege yaraya-y-ıdı didi. 'Ömer çün bu sözi işitdi, arkasın divâra yastadı oñad 11 oturdu, eyitdi: Ne 'acab söz söyledüñ. Yir altında ademî nice olur didi. Temmîm eyitdi: Vallâhi andan Muhammed Rasûlullâh 12 rûhı-y-ıçun râst eydürem. Yüz biñ 'ibret sergüzeştüm içinde mündericdür didi. Ol dem 'Ömer aşhâbı 13 eyitdi: Bu ulu işdür, turuñ 'Alî Bin Ebi Tâlib katına varalum, tâ ki bu ahvâli ol dañı bile didi. Turdılar 'Alî evine 14 vardılar. 'Alî'yi Ravza-i Mutahhar-i Mustafâ'da buldılar. 'Ömer 'Alî'ye eyitdi: Yâ Eba'l-Hasen, 'acab iş vâki' oldu. 'Alî eyitdi: 15 Niçe didi. 'Ömer Cüvân-ı Enşâri-y-ile "Temmîm'in" diyeni gösterdi. 'Alî Rağıyalallahü 'Anh Temmîm-i Hâzrecî adını işidicek eyitdi: 16 Allahü Ekber Allahü Ekber, şadakte yâ Rasûlallâhi didi. Andan eyitdi: Yâ 'Ömer evvelden ahire bunuñ sözün 17 dinlemek gerek ki Mustafâ Sallalâhü 'Aleyhi ve Sellem bunuñ hâlınden haber virip-durur, ammâ sanmazdum ki 18 bunuñ kudüm-ı vaktına irişe-y-idüm didi. Pes Temmîm'i ortaya aldılar. 'Ömer ve 'Alî ve kalan aşhâb yöresine üşdiler, evvel 19 ol söyledi. Bular ta'accüb 'ıtdiler. Evvel ki söze girdi, eyitdi: İ kavm, bilün ve âgâh oluñ ki ben Temmîm bin habîb-i 20 Hâzrecî'yem, bu 'avrat hâlâl 'avratumdur, 'Ammum kızıdır. Bir gice fulan yıl, fulan ayda, fulan fasılda ikimüz tam 21 üstinde yaturduk, üyürdük, ittifâk ol gice baña gusl hâcet oldu, turdum, tamdan aşğa indüm, 22 şu bulam, yunam, tahâret-ile yatam didüm. Ben Rasûl hazretinden eyle işitmiş-idüm ki yaticak tahâret-ile yatmak evlâ 23 ve efdâldür. Andan eyitdi: İ kavm, bir kaç vaşiyetüm vardır. Tutuñ,

132b

nâfi'dür; câme-ñwâbda cünüb yatmañ 1 cünüb yatana şeytân okı uğrar, câme-ñwâba girüp yanunuz koyıcak Tañrı adın dile getürüñ, andan yatuñ. 2 tam üstinde 'uryân, nesne örtinmedin yatmañ, didi; çün 'Ömer ve 'Alî bu sözleri işitdiler, hep bular ahbâr-ı nebevidür didiler. 3 Girçekdür bu kişi didiler, sergüzeşti söyle didiler. Eyitdi: tamdan aşğa gusl itmege indügürnde nâm-i

4 hüdâ dimemişem, ev katı karañu-y-ıdı, korkdum; gevdem sögüt yaprağı gibi ditredi. Nâgâh bu 'avratum ki imdi münkirdür. 5 Ben seni hergiz gördüğüm yokdur dir. Bir sovuğ gel gel eyledi, tut didi. Sözi tamâm olmadın bir niçe tağ gibi 'afârit 6 beni ev ortasından kapdılar, hevâya iletdiler. Yir-ile gök aralığında niçe tağlardan niçe deñizlerden geçürdiler. 7 'Akıbet bir deñize baturdılar, çıkardılar. Andan beni yir altına iletdiler, bişinci kat yirde kâfir cinniler içinde beni 8 salı-virdiler. Bir yıl ol tâyife içinde kaldum, ne kadar ki dürişürdüm, bir taraftan bang-i namâz ya âvâz-ı Kur'an işidem 9 zafer bulımazdum, şabr iderdüm ve ol kavme kullık iderdüm. Namâzumı kılurdum, Kur'an okırdum. Tâ bir gece nâgâh 10 âvâz-ı 'azım işitdüm; temcîd ve tesbîh ve tehlîl ve tekbîr iderler. Mütehayyir oldum, kendüzümde eyitdüm. 'Acab 11 işdür, bunca müddetdür ki bu maķâmdayan, hergiz bunun gibi âvâz benüm kulağuma geldüğü yoğ-ıdı. Bu neyi ki didüm 12 âvâzın ardınca vardum, bir cemâ'at gördüm; kılıçlar hün-âlüde her tarafa yüğrişürler ve ol kâfir tâyifeden 13 kimi bulurlarsa öldürürler. Ba'zısını esir iderler, meger bular müsülmân cinniler-imiş. Buları gördüm-ise şabr idemedüm, 14 çağırdum: Lâilâhe illallâhü Muhammedün Rasûlullahi. Gördüm bir cemâ'at katuma geldiler. Sen kimsin didiler, 15 bu yirde bu kelime-i şehâdeti kimden öğdendün didiler. Biz bilsevüz bu halk içinde senün gibi kişi vardır 16 bu yaña gelmezdük didiler imdi hâlünü bize ma'lum eyle didiler, Kimsin, bu yire nice oldı düşdün didiler. 17 Ben eyitdim: Muhammed Muştafâ ümmetindenem. Dîv kapdı beni, bunda bıraktı didüm. Sebebi bu ki terk-i ismu'l-lah idi, didüm ve bu 18 kavm elinde esirem didüm, beni nûvaht itdiler, melikleri katına iletdiler. Beni gördi, luğflar eyledi, andan hâlümü 19 söyletdi. Söyledüm, vâkı' olanı didüm. Ne milletdensin didi. Muhammed ümmetindenem didüm. Devlet anuñ ki, Muhammed ümmeti ola 20 didiler. Andan melik şordı: Aduñ nedür didi. Adum Temmîm'dür didüm; şâh-ı cinniyân eyitdi: Ya Temmîm yaman kavm eline düşmişsin 21 didi, ağladı. Muhammed-i Muştafâ kerâmetine seni bu yirde komazam, aluram, müsülmânlığa iledürem didi. Aldı beni iline iletdi. 22 Ya emîrül- mü'minîn ne vaşf idem ki ol melik başa ne in'âmlar idüpdür cezâullahu hayran didi. Ol şâh-ı cinniyân 23 buyurdu ki, her gün namâz vakti olıcak ezân okırlar-ıdı. Beni piş-namâz

133a

idinürdi. Ben şalavât ber-Muhammed itdüğümce anlar 1 dağı mütâba'at ve muvâfakat idüp bile şalavât getürürler-ıdı. Ben rüze

tutacak anlar dañı baña muvâfakat iderlerdi ve 2 hemişe baña Kur'an okıdurdı, ma'nisini eyitdürürdi. Bir gün melik-i cinniyân katında bu âyeti okıdum ki ان الذين لا يرجون لقاءنا يرضوا بالموتة الدوابطمانوا

Çün bu âyet anuñ sem'ine degdi 4 nâle itdi, zâr zâr ağladı. Ben dañı ağladum. Baña eyitdi; N'ola oğlancuklaruma Kur'an öğretsen 'azim minnet ola-y-ıdı 5 didi. Tekabbül eyledüm. Bir müddet içlerinde oldum. Kur'an öğretdüm; şerâyi' ve şerâyt-ı müsülmânî öğretdüm. şöyle 6 oldum ki her iş hâdiş olıcak baña tanmayınca, benüm fetvâm olmayınca kat' itmezler-ıdı. Bir gice melik hizmetinde-y-idüm. Her 7 bâbdan söz söyledük, esnâ-yı sühanda beni uyku almış. Ravza-i Rasûlullah'ı gördüm, ağladum. Ünüm melik kulagına degdi. 8 Yâ Temmim, niçün ağlarsın didi. Meger bizüm şohbetümüzden melül olduñ didi. Ben eyitdüm: Yâ melik, hâşâ ki ben şohbetüñüzden 9 üşenmiş olam ki, baña ol kader lutf ve merhamet ki, idüp-durursız ki, şükrinden 'âcizem; evêd, bu ağladuğum sebebin 10 şorarsañuz oldur ki düşümde Rasûlullah'uñ Ravza-i mübârekesin gördüm. Hem düşümde ağladum; şevkumdan 11 didüm. Melik eyitdi: Yâ Temmim bu yirden Ravza-i Rasûlullah'a kaç yılda varurlar, bilür misin didi. Bilmezem didüm. Melik eyitdi: Seksen 12 yıllık yoldur didi. Bu sözi işidicek ağlamağum geldi, ağladum. Ol-dem melik eyitdi: Meger evüñe, oğlancuklaruña 13 ârzümendsin didi. He'e ârzümendem didüm. Eyitdi: gam yimegil ki hak Ta'âlâ bunuñ gibi uzak ve irak yolları bize kısa 14 ve yakın idüp-durur. Göñlüñi hoş tut ki ben seni bir 'ifrit eline virem ki, seni üşendürmedin âhestelig-ile 15 ilede, uykuda gördüğün Ravza'i uyanuklıkta dañı göresin didi. Andan elüme yapışdı. Bir deñize ilettdi. Ol bahruñ 16 pâyânı yok; içinde bir cezîreye varduk, cezîre içinde bir ulu taş var, kara bir ulu kal'aya beñzer içi mücevvef-ımiş. 17 kapısı var demürden; muhkem; kufi üzerine urılmış; buyurdi, ol kapuyı açdılar; içerü girdi, bile girdüm, 'afârit gördüm. Bendleri 18 bend üstine mu'azzeb yâurlar. Her birini gördi, bularuñ aralarında bir siyâh sehmnâk 'ifrite melik-i cinniyân eyitdi: İ 19 mel'un, üzerüñde benüm bu kadar minnetüm vardur bilür misin didi. 'ifrit eyitdi: İ Melik senüñ hakkuñ benüm üzerümde çokdur. 20 Bunca-kez ölüme müstahik oldum, tefazzul eyledüñ, rahmet eyledüñ âzâd eyledüñ didi. Melik eyitdi: Hem gine şimdi hevesüm vardur ki 21 seni âzâd eyleyem didi; 'ifrit eyitdi: N'ola keremüñden ne 'acab ve garib ola didi. Melik eyitdi: Yok yok, şartum vardur, ol 22 şartum yirine gelürse iderem, mutlak

söylemedüm didi. 'İfrît, buyurun şartunuz nedür, tatalum didi. Melik eyitdi: Evvel bu ki, müsülmân 23 olasın, andan bu ki bu müsülmân âdemîdür, evine iledesin didi. 'İfrît eyitdi:

133b Müsülmân nite olam amm â ol bir işi idem 1 didi. Melik eyitdi: kaç sâ'atde bu Medeniye Medîne'ye iledesin didi. 'İfrît eyitdi: Üç sâ'atde iledem didi. Melik hurrem oldı. Andan 2 baña eyitdi: i Temmîm bil-ki bu 'İfrît yavuz mel'ündür, yavuz kâfirdür, şomdur, gümrâhdur; korkaram ki gadr ide, 'ahdumuzu 3 unıda, ihtiyât şartdur. Ben saña bir du'â öğredeyim; ol 'İfrîtün süksünine bindüğün vakt okıyasın. Hiç 4 âfet saña yitüşmeye. Lâkin Ravza-i Mükerrerme'ye varduğunda Muhammed Rasûlullah'a selâmumu degüresin ve 'Ömer'e ve 'Alî'ye 5 ve cümle-i şahâbeye "Rıdvânü'llâhi 'Aleyhim ecma'îne" selâmumu degüresin ve eyidesin ki biz tâife-i cümle müsülmânlaruz, 6 muvâhhidlerüz, küffâr-ıla gice gündüz gazâdeyuz; himmetünüz, du'âñuz bizüm-ile olsun diyesin didi. Tekabbül eyledüm. Uş Rasûlullah'a 7 ve size ol selâmı degürdüm didi. 'Ömer ve 'Alî ve sâir şahâbe-i kirâm, redd-i selâm itdiler. Ol melike du'â kıldılar. Andan Temmîm eyitdi: Yâ 8 emîrül-mü'minîn, melik-i cinniyân buyurdi, benüm iki gözümü bağladılar ve ol du'âyı baña öğretti, eyitdi: Zinhâr bu kelimâti okımakda fütür 9 eyleme muttasıl okımak ardınca ol ki 'İfrît işitdükçe musahharuñ olsun didi. Bir lahza gâfil olduğunlayın işün herâb 10 olur. Bu kâfirün mekrinden zinhâr gâfil olma didi. Bu makâmde 'Ömer ve 'Alî eyitdiler: Yâ Temmîm ol du'âyı okı, işidelüm didiler. 11 Temmîm bu du'âyı okıdı ki:

سبحانك اللهم سبحانك بما سبحك به سماواتك و ارضوك سبحانك اللهم سبحانك بما سبحك به
ملائكك و انبياءك سبحانك اللهم سبحانك بما سبحك به البحار والحيات سبحانك اللهم سبحانك
بما سبحك به المالمين من خلقك من كان له نس من نحتك وان من نس الا يصبح بحمدك
ولاكن لا تمقهن نسبهم انه كان حليها عفرا

Yâ emîrül-mü'minîn, çün bu du'âyı zabt eyledüm; kalbümde ve lisânümde berkitdüm, 15 muttasıl okımeğa başladum. Ol dem melik-i cinnî, kolundan yapışdı. Beni götürdi, 'İfrîtün omızında kodı. Derhâl 'İfrît şıçradı yil gibi 16 hevâya dökdi. Her vakt bu 'İfrîtden çirkin, korkunç âvâz zâhir olur, ben du'âyı okıram, anuñ âvâzını dîndürürem ve bu 17 'İfrît beni gâh yukaru çıkarur, gâh aşğa indürür, katı yiller üstüme esdürür. Niçe tağlardan; bışelerden, deryâlardan 18 geçürdi. Bir defa ol kedar yukaru

gitti ki, melâikenün tesâbih âvâzı işidildi; çün ol âvâzları işitdüm, ol nağmeler lezzetin 19 aldum, râhat oldum. Bağlu gözümü açdum, bir kez firîştehlerden yaña bakdum; gördüm, makâmlarında tururlar; kimi sücüdda, kimi rükü'da. 20 Kimi turur, kimi oturur, Tañrı 'ibâdetine meşgüller. Her biri firîşteh, elinde bir pâre od tutar, anda çıkan 'afârîti ol odlar-ıla 21 atarlar-ı; çün anı gördüm, korkdum; şöyle ki heybetden du'â okımağda gâfil düşdüm. Nâgâh bir firîşteh bu 'ifrîte, ki 22 ben omuzundayam, bir pâre od atar, 'ifrit öter, 'ifrit karşılanur, deñize düşer, beni bir kenâra birağur. Yâ emîrül-mü'minîn, çün kendüzimi 23 ol yerde gördüm, Mütêhayyir oldum, 'âciz kaldum, bir sâ'at zikr-i Hudâ'ya du'âmı okımağa meşgül

134a

oldum. Nâgâh ol eşnâda 1 gördüm, deñiz yüzünden bir kuş geldi ki anuñ gibi gördüğüm yok. Gözleri kızıl, kanadları şaru, endâmı yeşil, incikleri degirmi, karnı muhâttat 2 kızıl ve ak ve şaru ve bu kuş bu şıfat-ıla geldi, üstüme kondı ve minkârını ağzuma sokdı, şu dökdi, hezâr-bâr şekerden 3 tatlı ve müşkden kokulu ve kardan şovuk. Andan söze geldi, fasîh dil-ile eyitdi: İ Medenî gönlüñi hoş tut 4 ki, Hâk Ta'âlâ kendü rahmet-ile yarlıgadı ve seni 'ibret-i halk eyledi. Senden sergüzeşt işideler, anuñ-ıla öğütleneler, 'ibret 5 tutalar. Sen üşenmegil, uğraduğña kıssañı söylegil didi. Ben eyitdüm: İ mübeşşir-i hayr, ne kişisin didüm. Eyitdi: Baña mürğ-i İshâk nebî 6 dirler, Hâk Ta'âlâ beni bu deryâya müvekkel idüp durur. Gümrahlara yol gösterürem, gârikları halâş iderem didi. Andan 7 eyitdi: gam yime, Tañrı Ta'âlâ saña ferec ve meşrec virür Tañrı'ya tevekkül eyle, ol eyü görk emegin zâyi' eylemez didi. Andan baña yol 8 gösterdi. Ben turdum, yola girdüm; gice gündüz girdüm. Ne yidüm, ne içdüm, ne diñlendüm. Minkâr şuyı beni hoş tutdı. 9 Bu müddet içinde kimseye uğramadum; kırk gün yürüdüğümünden soñra bir mürğizâra yitişdüm. Anda bir dâbbe gördüm. Andan 10 ulu heykel cânâvarlar da gördüğüm yok. korkdum, ditredüm, yolunu yavu kıldum, mütêhayyir kaldum. Ol şahs baña söyledi, eyitdi: İ medenî 11 neden üşendüñ, beni bilmez misin didi. Yok, didüm. Eyitdi: Hâk Ta'âlâ kelâm-ı kadîm münzelinde aınduğu, dâbbetü'l-arz didüğü 12 ben kulın didi. Ben eyitdüm: Baña yolunu göster, gideyin didüm. Eyitdi: Ben yol bilmezem, işbu tuşa git. Saña yol gösterici 13 vardur, saña yol gösterürler didi. Yürüdüm, giderek bir korkunç dereye uğradum, vîrân. Hiç âdem eşeri yok ve anda bir taşdan 14 yapılmış binâ var, kapusu bağlu, deyyâr yok, gölgesinde

biraz dinlenmege oturdum. Nâgâh añaru otur ve üstüme düşme
15 diyü bir ün geldi. Bakdum, gördüm, bir ifrit oturur; korkdum.
Eyitdi: korkma, ben iş bunda bir işe gelüp-dururam, imdi
yaluñuzam. 16 Yaluñuz ben ol işi beşarımazın. Baña yardım eyle,
işüm bitüreyim, hem senüñ işüñ bitüreyim. Medîne'ye, evüñe
iledeyim didi. Olsun, didüm. 17 Ammâ muñtasıl du'âmı okıram.
Andan ifrit eyitdi: Beni şakla didi. Ben eyitdüm: Seni nice
saklayayın didüm. Eyitdi: Elüñe bir kaç 18 bunduğa virem. Baña
esbâb-ı helâkten nesne tokınıcak sen bir bunduğa-y-ıla beni
vurasın, girü öglenem, maksüdüm hâşıl 19 kılam. Andan senüñ
maksüduñ kaydında olam didi. Andan bir kaç bunduğa elüme
virdi. Bir kaç bunduğa dañı kendü eline aldı. Ben eyitdüm: 20 Ne
buyurduñ-ısa tutaram, hizmet iderem. Tâ sen maksüduña
yitişesin, beni dañı maksüduma yitişdüresin didüm. Yâ emîrül-
mü'minin 21 çün ifrit benden vefâ kokısın aldı. Ümid-vâr oldu,
sevindi; turdı, yüz kapuya tutdı. Elindeki bunduğalardan birisi-y-
ile 22 kapuyı kağdı, kudret-i Hudâ, kapu açıldı, içerü girdük;
kapu dihlizinde iki arslan bağıu gördüm. Biri şegda, biri 23 solda
çün bizi gördiler, añrameğa başladılar. Her birine bir bunduğa

134b

havâle kıldı. Sâkin oldılar, ilerü yürüdük, bir kapu dañı 1 peydâ
oldı. Evvelki kapudan heybetlü ve muhkem gümüşden düzilmiş,
üstinde kufî var, altun. Ifrit bir bunduğa dañı bu 2 kapuya atdı.
Ol kapu dañı açıldı, içerü girdük. Bir mağara gördük, be-gâyet giñ
ve büyük; ilerürek yürüdük, bir ulu 3 ırmak var; gâyet sehmnâk;
iki kenârında iki ejdehâ, tağlar gibi yaturlar. Bizi gördiler,
çözilmege, bize hamle 4 itmege başladılar. Ifrit birer bunduğa
dañı anlara atdı. Anlar dañı fâriğ oldılar. Birez dañı ilerü yürüdük,
bir mağara dañı 5 peydâ oldu. Evvelkinden ulu ve giñ; aña
yöneldük. Bir iñen 'azametlü ejdehâ karşı geldi. Ifrit bir
bunduğa-y-ıla 6 anuñ-dañı yüzün dönderdi; geçdük. Miyân-sarây'a
yitişdük, der ü dîvâr gördük; altun, gümüş; kerpüçlerden yapılmış
7 ferş döşemişler. Altun, gümüş tahtalarını rühâm yirine
sürmişler, bir soffa düzmişler. Bayağı düzgünlü ve ol 8 soffada bir
taht var. Altundan yâkütî sürhîla kalan cevâhir-ile murassa' ve ol
tahtuñ üstinde bir şahs 9 yatur. Nürından ol nevâhî rüşen olmuş.
Yâ emîrül-mü'minin, ol kişinüñ yüzine nazar itdüm; şandum ki
hezâr 10 kandil anuñ nür-ı pertevinden yandurup-dururlar; 'âciz
ü fûrümânde oldum, tahayyür makâmında, ta'accüb mekânında
kaldum. Andan 11 bakdum gördüm, ol şahsuñ başı ucında bir
yılan; biri ak, biri kara, gâyet sehmnâkler 12 tururlar. Bu şahsuñ

cesedini şaklarlar. Bizi gördiler, bize kaşd itdiler. Ol dem bu 'ifrit birer bunduk anlara atdı. 13 Hâk emri-y-ile başlarını kaldurmuş-iken aşğa kodılar, sâkin oldılar. Andan 'ifrit ilerü yürüdi, ol şahşun 14 barmağındağı yüzüğü çekdi, hemân-dem bir 'amüd gibi yılan peydâ oldı. 'ifrit yüzine bir dem urdı. 'ifrit düşdi, bî-ħüş oldı. 15 Ben çün anı ol hâlde gördüm; 'ahd öğüme düşdi. Bir bunduka üstine bıraktım. Ögi geldi, eyitdi: Hâ ben 16 seni bu gün-içün şaklardım. Ahsenet yoldaşlık eyledün. Ben-dahı 'özrüm dileyem didi. Ammâ bunu bil ki bu şahş Süleymân 17 Peygamber'dür, kaşdım oldur ki, yüzüğü kırtaram; 'âlemün pâdişahlığı baña müyesser ola didi. Gönlümde ben eyitdüm: 18 tutalum ki, yüzüğü kırtardun; mülk saña n'ite, müyesser olısar ki Süleymân 19 *وهب لي ملكا لا ينبغي لأحد من بعدي* dimişdür. Du'a-yı nebî ħod maqbûldür didüm. Andan 'ifrit ikinci kez girü yüzüğe vardı. Yüzüğe yukaduklayın ol yılan 20 girü aña evvelki dem gibi bir dem urdı. 'ifrit düşdi, bî-ħüş oldı. Girü ben bunduka-y-ıla kaldurdum. 'Aklı geldi, baña 21 âferin okıdı ve eyitdi: İ dost-ı medenî, Hâk'ın üzerime vâcib oldı, yüzüğü alırsam pâdişahlığa yitürem didi. Üçüncü 22 nevbet girü yüzüğe kaşd itdi, çekdi. Barmağın yöresine çıkardı, hemân lahza ol yılan girü bir dem urdı 'ifrit'ün 23 yüzine. Ol demden 'ifrit öldi yog-oldı. Yâ emirü'l-mü'minin, 'ifrit'ün öldüğün göricek korkdum, üstüme

135a

1 lerze ve şa'ka düşdi, ol dem ol yılan baña söyledi, eyitdi: Yâ medenî, gördün mi bu mel'unı, bu 'ifriti n'eyledüm didi. Eger sen 2 Ümmet-i Muhammed olmayadun saña, dahı görürdün, n'iderdüm didi. Ben eyitdüm: İ âferide-i Ĥudâ, be-ħürmet-i Muhammed baña di ki, ne kişisin? 3 Ben hergiz bu şekilde ferr ü zib-ile yılan gördüğüm yokdur didüm. Eyitdi: Tañrı firıştelerinden bir firışteyem ki Tañrı beni bu 4 nebî'nün cesedin beklemege komışdur; kıyamete-degin bu mülk bunun mülkidür. Hiç kimsenün mülki olcağ degül 5 ve bu yüzüğü bu barmağdan kimse alcağ degül. Ben eyitdüm: Bu beni bunda getüren 'ifrit nekışidür didüm. Böyle olmaycağ 6 işe şuru' eylemiş didüm. Eyitdi: Bular yidi 'ifrit-idiler, Süleymân'a 'asî-y-idiler, Süleymân buları kahr bendine 7 koymış-ıdı, Süleymân vefâtında ħalâş bulaldan berü buların gözleri, gönülleri, fikrleri, sevdâları, yüzüğü ħâsil idüp biribirin 8 öldürüp biri kalmağ-ıdı. Bu rencde altısı öldiler, nevbet bunun ıdı. Bu dahı başına degelden berü diklendi, yoldaşlarına kavışdı, 9 ayruk bu dahmenün kimse üşendürücisi kalmadı didi. Ben eyitdüm: Ol Tañrı ħakkı ki saña bu kudreti

virdi, yol göster. 10 Bu yirden cânımı alayın çıkarayın didüm. Eyitdi: Var şol 'ifritün yüzüğini al. Ol saña delil yiter. Bileñde olsun. Uş 11 bu yaña ki gidersin, ol 'ifritün evine uğrarsın, 'ifritün senüñle müşadakatın söylersin. Yüzügi 12 gösterirsin, seni hoş görürler, Ri'ayet iderler, nesne dimezler. Belki 'ifrit kerâmetine seni 'ifrit vâ'desine 13 yitürürler. Yüzüksüz varursañ, ne gümân ki seni yitirürler. Andan girü şol bunduqalardan bileñe bir kaç bunduqa al, 14 çıkarırken bulduğun mekkâre'i def' idesin didi. Ben âferin okıdum, 'ifritün yüzüğün aldum. Bunduqalardan aldum, çıktum, 15 Belâları benâdık-ıla şavdum, yola düşdüm gıtdüm. Giderken bir kuş gördüm, sevdüm, katuma geldi. "Evlâ 16 leke fe evlâ" didi. Temâşâ eyledüm. 'ibret gözi-y-ile bakdum. 'Acab mahlûk gördüm. Andan yola girdüm, gıtdüm; çok 17 ta'abdan-soñra bir yire vardum ki anda halk var ve anda hüb süretlü bir hatun gördüm, bir köşkte 18 oturur. Beni gördi, çağırdı, eyitdi: İ âdemî, senüñ-ile bile olan 'ifrit kanı didi. Ben eyitdüm: Depelediler, 19 öldi. Eyitdi: çün ol işe kaşd itdi, tehdid ve nasihat itseñe didi. Ben eyitdüm: Dahme Süleymân'un-idüğün 20 bilmezdüm didüm. Ol hatun eyitdi: Vallâhi ben aña çok nasihat virdüm, nebiyullahdur, aña ta'aruz itme didüm. 21 işitmedi, elhamdü lillâhi ki şöyle oldu. Ben-dahı diklendüm, sen dahı kurtıldıñ. Eger ve'l-'iyâzü bi'l-lâhi ol mel'ünüñ 22 maşşüdü biteydi, ne ben andan cân kurtarurdum, ne sen didi. Ben eyitdüm: İ Hwoher, ne kişisin ve ol 23 'ifritün nesisin didüm. Eyitdi: işit, saña diyeyin didi, eyitdi: Ben âdemiyem,

135b müsülmânım. Kütüb-i sâbıkada 1 okıdum ki âhir-i zemânda bir peygamber zâhir olısar, adı Muhammed olısar ve anuñ ümmetinden bir kişi bu maşşama uğrayısar. Pes ben 2 niçe müddetdür bu hevese bu çayı-gâhcügi bekleyüp muntazır otururam. İmdi ki geldüñ, baña di: Aduñ nedür, kimüñ ümmetisin? 3 didi. Ben eyitdüm: Adum Temmim'dür, ümmet-i Muhammed'denem. Eyitdi: Muhammed zinde midür, didi. Ben eyitdüm: Haş civârına yitişüp-durur didüm. 4 Eyitdi: Ebübekr-i Şiddik diri midür didi. Yok didüm. Eyitdi: 'Ömer ve 'Oşmân ve 'Alî zindeler midür didi. Ben eyitdüm: Gıtdüğümde zindeler-idi, 5 şimdi hâllerin bilmezem didüm. Ol hatun bu kelecıyı hemân-dem ki işitdi; barmegın kaldırdı: "Lâilâhe illallâhi Muhammedün Rasülullâhi" 6 didi, andan eyitdi: Bil yâ medenî, bi 'ifrit ki, yoldaşuñdur. Ol 'ifritdür ki seni 'avratuñ tut didügi vakt tutdı. Bunda 7 getürdi. Budur ki benüm anamı Emrag kızı Ferika'yı 'İsâ

zamânında evden seni kapduğı gibi kapup bunda getürdi. Karnında ben bile 8 gelmişem. Ben bu yirde vücûda geldüm, ammâ âdemiyem. Bu yir halkından degülem didi. Ben eyitdüm: Anañ bu vakte kalup-durur mı 9 didüm. Eyitdi: Yok, beni toğırdı ve öldi. Uş yanuñda medfûnedür didi. Gördüm bir ulu kalıp mermer taşdan 10 yasanışlar. Üzerinde yazmışlar ki

ولو رامت الدنيا ورام نعيمها لكان رسول الله حيا مخلدا

Bu beyti 11 okıdumsa ağladum. Ol kişi deñi ağladı. Muhammed firâkına yüregini tağladı. Andan ben eyitdüm: İ Hwoher, müddetdür ki 12 hanümândan düram; şad hezâr mihnet üstümden geçdi. İşbu makâmdan halâs ümîdi var mıdur didüm. Ol hatun-kişi 13 eyitdi: Göñlüñ hoş tut ki ol Muhammed kerâmetine senüñ tedbîrünü ideyim didi ve çäre ve tedbîr didüğüm budur 14 ki 'ifritün yüzüğünü barmaguña geçüresin, tura; kimseye virmeyesin. 'ifritün uş bunda çok yârânları vardır. 15 Anlaruñ birine diyem, seni ilede, evüñde koya. Velâkin o yüzük ucından hiç 'ifritün saña elemi degmeye. 16 eved makâmuna varduğunlayın yüzüğü baña, bileñe varan kişi-y-ile viribi didi. Andan eyitdi: Ravza-i Mukâdese'ye varduğda 17 Rasûlullah zerihına karşı turup benden Rasûlullah'a selâm it didi. Emirü'l-mü'minin 'Ömer'e andan 'Ali'ye, cümle 18 yârân-lara selâm degür didi. Ben eyitdüm: Aduñı bilmezem didüm. Eyitdi: Şerâyil, Duhter-i Feriqa'dur adum didi. Söz bu yire yitdükde 19 'Ömer ve 'Ali ve şahâbe "ve 'aleyhe's-selâm" diyüp redd itdiler, âferin okıdılar. Andan çün ol hatun kişi bu tedbîri 20 baña gösterdi; ümid-var oldum. Derhâl bir 'ifrite çağırdı; gel didi. Bir 'ifrit geldi. Hezâr bar yoldaşum 21 'ifritden mel'unter geldüğünleyin elüm eline virdi. Tiz bi gece bunu evine kavışdur didi. Bu saña virdüğü emâneti baña 22 getürivir didi. Derhâl 'ifrit beni omuzına bıraktı, sıçradı. Der-vakt tağlar, deryâlar, ormanlar geçdi. Deryâ-yı muhît 23 ortasında bir tağa yitdük. Anuñ gibi ulu tağ gördüğüm yokdur. Gözüm saña tokıduğunlayın "Lâ ilâhe

136a

illa'llah Muhammedür-Rasûlullah" 1 didüm. Bundan büyük tağ ola mı didüm. 'ifrit bu yire gelicek turdı, eyitdi: Bu iblis yiridür, ben korkaram ki eger beni bunda göre, 2 beni tuta. Hudâvendigârumuñ yüzüğünü getür, ben dönerem, giderem didi. Virmezlendüm, güc-ile aldı. Beni ol yirde kodı gitti. Ben ol 3 tağ katında mütehayyir kaldum. Andan kühuñ bir tarafına bakdum. Bir mağara görindi, ileyinde bir hayme urılmış, ammâ mağara

içinden düttün 4 çıkar. Yalın çavar, bendler silsileler âvâzı gelür.
 Heybetden katı korkdum, ammâ gönlüm diler ki hâl ne hâldür
 bilem ve ol haymede 5 kim var görem; korkarak ilerü yürüdüm.
 Melik-i cinnî öğretdüğü du'âyı okıdum. Kendüzüme urdum, dağı
 ilerü yürüdüm. Bakdum, gördüm, her köşede 6 'ifritler otururlar.
 Her biri bir dürlü şürette bir ne' sıfatda baña nesne dimediler.
 Yürüdüm, dükelinden zıst, dükelinden ulu 7 bir 'ifrite uğradum ve
 bir pîr gördüm. Pil hortumı gibi hortum aşmış ve deve tudağı gibi
 tudağ aşmış, toñuz dişi gibi 8 dişler çıkarmış ra'ed gibi gümrer.
 Beni gördi, katına okıdı, Vardum, eyitdi: yâ medenî, korkma,
 katuma gel didi; korkdum, varmadum. 9 Kaçdum, ilerü yürüdüm,
 bir ağaç gördüm, 'azîm, ulu, ol kadar budağı, yaprağı var ki, iki
 meydân yire gölge bırağur. Ol ağaç dibinde oturdum. 10 Anda bir
 dîv dağı gördüm. Başdan ayağa degin zencir-ile muhkem
 sarmışlar. Bir gözi kızıl, bir gözi gök ve gözlerinüñ çevresi kan
 gibi 11 kızıl. Ben anuñ hilkat-i zıstlığında mütehayyir oldum.
 Nâgâh beni gördi, eyitdi: ademî misin didi; he'e didüm. Eyitdi:
 Bedbaht 12 ademîsin didi, eyitdi: Kimüñ ümmetindensin didi.
 Ben eyitdüm: Muhammed-i Muştafâ 'Aleyhi's-selâtü ve's-selâm
 ümmetindenem didüm. Eyitdi: 13 Muhammed dünyâya viribinildi
 mi didi. Ben eyitdüm: Viribidiler-idiler didüm. Eyitdi: N'eyledi
 didi. Ben eyitdüm: Tebliğ-i risâlet itdi, şerî'at izhâr 14 itdi. Halk-ı
 'âlemi kendüye mu'tî' eyledi, didüm. Eyitdi: Bu dem henüz diri
 midür didi. Ben eyitdüm: Yok, âhirete gitdi didüm. Yâ emîr 15
 ü'l-mü'minîn, çün ol dîv benden bu kelâmı işitdi, hurrem oldı.
 Andan eyitdi: Berü gel, senden haber sorayın didi. ilerürek 16
 vardum. Baña âheste şordı, eyitdi: Ümmet-i Muhammed, dinde ne
 dirler, ne işlerler didi. Ben eyitdüm: Dîn hakdur, dirler. 17
 Dâimâ namâz kılurlar, 'ibâdet iderler, didüm. Günde biş-kez ezân
 okırlar. "Lâ ilâhe illallah, Muhammedü'n-rasûlallahî" dirler didüm.
 18 Ol mel'ün bu haberi işidicek eridi, ölmege vardı. Andan baña
 eyitdi: Yâ ademî çok zahmet çekmişsin, çok 'acab nesne
 görmüşsin 19 didi. Eyitdi: çeşme-i zağar ne hâldedür didi; nañl-i
 beysân nicedür didi. Ben eyitdüm: çeşme âbâdândur ve nañl-şîn
 didüm. Eyitdi: 20 Bî-şek harâb olıserlar didi. Andan çeşme-i
 selvânden şordı; 'imâretdür, didüm. Ol eyitdi: Zemzem baticak ol
 dağı batısardur 21 didi. Andan eyitdi: Cihânda fesâd âşikâre olup
 nâ-hak kan dökilmek, zinâ ve livâta fâş olmak, yalan tanuklık 22
 virmek, hamr-ı melâde içmek, 'avratlar ata binmek vâki' oldı mı
 didi. Ben eyitdüm: Peydâ olup-durur, didüm. Bu soñ cevâbumı 23

işidüp ol bendleri -y- ile zencirler i-y- ile gerindi, sündi, na'ra vurdı. Keennehü turup fesâda segirtmek istedi.

136b

Derhâl 1 gördüm; iki firişte yeşil tonlu geldiler. Ol mel'ânun yüzine şöyle urdılar, eyitdiler: Yâ mel'un, epsem ol, henüz vaktuñ 2 degüldür didiler. Yâ emirü'l-mü'minin, ol hâli görüp kaçdum, bir gün bir gece dinlenmedin yürüdüm, bir ulu kaşra irişdüm. 3 Bir kerpüci altun, bir kerpüci gümüş, küngüreleri cevâhirden, kapuları gümüşden, ulu kapusına bir zümürüdden kufi 4 urılmış, üstinde yazılmış ki "Lâ ilâhe illallâhü Muhammedün Rasûlullâhi, Lâ ilâhe illallâhü Âdem şafiyü'llâhi, Lâ ilâhe illallâhü İdris 5 refi'u'llâhi, Lâ ilâhe illallâhü Nuh neciyu'llâhi, Lâ ilâhe illallâhü İbrâhîm halîlu'llâhi, Lâ ilâhe illallâhü İsmâ'il zebîhu'llâhi, Lâ ilâhe 6 illallâhü Ya'küb İsrâîlu'llâhi, Lâ ilâhe illallâhü Yûsuf şiddîku'llâhi, Lâ ilâhe illallâhü Mûsâ kelîmu'llâhi, Lâ ilâhe 7 illallâhü 'İsâ rûhu'llâhi, Lâ ilâhe illallâhü Muhammedün habîbu'llâhi." Dağı ol kufi üzerinde yazılmış ki bu makâma gelüp 8 bu kapuyı açmeğa heves iden gerekdür ki bu adları okıya. Yüzine karşı kapu açıla. Yâ emirü'l-mü'minin, adları okıdum, 9 kapu açıldı, girdüm, köşkler gördüm ki biribirine karşı yapılmış, kapularından perdeler aşılmış. Sündüsdan, istebrağdan 10 bir perde götürdüm. İcerü girdüm; bir ev gördüm ki büyüklüğü, gîfîliği bihadd ü hasr kankı yanına ki bakdum, başsuz gevde 11 ya gevesüz baş gördüm. Kanlara bulaşmışlar, tamarlarından kanlar ete yürir. Kimi bularuñ yigit, kimi koca; ilerürek yürüdüm. 12 Bir refref gördüm, üstinde çok erenler, 'avratlar, oğlanlar, düzenler, sündüsdan, istebrağdan otururlar. Biri-biri-y-ile söyleşürler. 13 Bir ırmak gördüm; akar, kenârında mâyide konmuş, dürlü dürlü ta'âmlar; çoğdan birez nesne yimedüm-idi. Açlık eseri bende 14 zâhir olmuş-idi. Oturdum, ol ta'âmdan bilâ garâmetin hoş yidüm. Bir gün gözüm bir dihlize tüş oldu; kızıl altundan. 15 içinde bir ejdehâ yatur, uyur. Hikmet 'azâmet büyük. Yâ emirü'l-mü'minin, aña nezâr eyledüm, gördüm; alnında yazılmış ki "Lâ ilâhe 16 illallah Muhammedür-rasûlullahi". Ol-dem korkdum, kaçdum. Evden taşra çıkdum; çıkdugumlayın kapu yapıldı, kufi uruldu. 17 Ben yürimek ardınca oldum. Giderken iki süvâre ugradum. Şakalsuzlar, pākizeler, hüb süretlüler, heybetlüler, 18 siyâsetlüler atlarınıñ rengi gülgün, tonları yeşil, 'imâmeleri yeşil, atları ayağı basduğı yir yişerür. Alınlarından 19 nûr tamlar. Atlarını ivmek-ile yüritdiler. Ben anları gördüm. Kaşruñ işlerin şandum. Baña kaşiyalar didüm, çün katuma geldiler. 20 selâm

virtdüm, cevâb virdiler, eyitdiler: Yâ medenî, korkma, bize di ki, kandan gelürsin? Ben eyitdüm: işbu evden gelürem 21 didüm. Kâsrı temâşa itdüñ mi, 'acâyibini gördüñ mi didiler. He'e gördüm didüm. Eyitdiler: Kapular yüzine karşı açıldılar mı, didiler. 22 Açıldılar didüm. Eyitdiler: Ne ümizlü yâ medenî, senüñ cânüñ ki ol yire varduñ, Haş Ta'âlâ, ol yire varanı tamuya 23 koymaz didiler. Andan eyitdiler: Sen Medine'den mi yitdüñ didiler.

137a He'e didüm; eyitdiler: Göñlüñi hoş tut ki ferec karîbdür 1 didiler. Yüri, yolda kişi bulursın ki seni maksada ve murâda yitirür. Ol kişiye bizden selâm degür, dostuñ 'Abdullah, 2 ve muhibbüñ 'Abdullah du'â ve şenâ degürürler di didiler. çün anlardan geçdüm, bir gice gündüz yol yürüdüm. Bir hûb 3 rü yigit gördüm ki namâz kılur; şabr eyledüm; namâzı kıldı. Andan selâm virdüm, cevâb virdi, eyitdi: Medine'den yavu varan 4 sen misin didi. He'e didüm. Eyitdi: Yüri yolda kişi bulursın ki, saña yol göstere didi. Andan-dağı geçdüm. Bir gice gündüz 5 yürüdüm, bir 'imâmelü kehl hoş şekl kişi gördüm. Yöresine ded ü dâm cem' olmuşlar. Tañrı'ya kullık 6 ve 'ibâdet iderler. Selâm virdüm, selâmum red eyledi, eyitdi: Medine'den giden yitük sen misin didi. He'e didüm, eyitdi: 7 ilerü yüri, kişi bulasın, saña yol göstere didi. Ol yirden girü bir gice bir gündüz yürüdüm, bir mürgizâra yitişdüm. 8 Ol mürgizârda bir mihrâb düzmişler. Mihrâbuñ yöresinde yazmışlar ki "Lâ ilâhe illallahü Muhammedü'n-rasûlullahi" ve ol mihrâbda 9 bir kişi tâze yaşlu hûb sûret namâz kılur. Namâz kılınca turdum, andan geldüm, selâm virdüm, cevâb virdi. 10 eyitdi: Merhabâ yâ Medenî, sen misin ki Medine-i Muştafâ-i Muhammed'den "Aleyhi's-şalâtü ve's-selâmü" yitdüñ. Eyitdüm: He'e didüm. 11 Ol mısın ki seni yir altında esir itdiler-idi. He'e didüm. Eyitdi: 'Acab-idi ki anlaruñ elinden kurtıldıñ didi. Andan beni katına 12 okıdı; yanına vardum ol sûreti, ol sîreti ta'accüb itdüñ. Baña bir etmek vir didüm. Andan elezz 'ömrümce ta'âm 13 görmedüm. Andan şusadum, şu istedüm. çeşme'i baña gösteri-virdi. Vardum, gördüm; bir hûb biñardur; buzdan 14 sovuş, südden ak, baldan tatlu, müşden kokulu; içdüm, âbdest aldum, girü geldüm. Anuñ-ıla namâz kıldum. 15 Üç gün anuñ-ıla oldum. Baña eyitdi: Yi, iç melül olma; işbu yakında saña fetih olur didi. Andan öñüme bir balık 16 kodı, eyitdi: Cihânda her ne hoşlık var-ısa bu balıkda mevcuddur didi. çün ol balığı yidüm. Dünyâ ni'metlerinden 17 tama'ı kodum; çün, dördinci gün oldu-sa ol cüvân-ı muşallî baña eyitdi: Yâ Medenî,

işbu karşundagi acâyibi görmez misin 18 didi. Belî, didüm. Bakdum bir tağ gördüm. Ayruk nesne 'acab diyecekleyin görmedüm. Ol-dem baña eyitdi: Ol 19 tağın ardında bir ova var. Ak topraklı ol yire Adem irişüp-durur Adem'den berü adem anda varmadı, varacak 20 degül. Meger bir kişi varacaktır, ademilerden ki ümmet-i Muhammed ola; imdi, şâyed sen ol kişi olasın , varup ol 21 sahrâyı temâşa itmek gereksin, didi. Var teferrüçlen, girü katuma gel. Senün-ile dağı işüm vardur didi; turdum, 22 ya emirü'l-mü'minin, ol tağ saru. Yürüdüm, çün tağın zirvesine çıkdum, bir vâdi gördüm; mürgizârı hoş 23 ve hurrem gördüm. Bihîst-i 'Aden'den haber virür. Ol mürgizârda bir

137b

'avrat gördüm. Dibâ-yı zibâ geymiş, oturur. Başında 1 tâc karşusunda bir miftâh asılmış, saçı yüzine yayılmış, yüzün yire komış, tesbîh okır. Ya emirü'l-mü'minin, üç kez selâm virdüm, selânum 2 almadı. Benüm garazum ol-idi, haber şoraydum, ben bu endişedeyken bir âvâz işitdüm ki "ya za'if, geldüğün yola girü dön" didi. 3 Korkdum, döndüm, şahib-i mürgizâr katına vardum. Elin yüregüme kodı; avkurdı, korkma, ol sen varduğün yire kimse 4 varduğı yokdur didi. Ben eyitdüm: Seni, beni yaraden Taârı hakkı dağı peygamberler hürmeti işbu gördüğümner nelerdür, baña eyidi 5 vir. Kendüzünü dağı kimsin baña diyü-vir bileyin didüm; çün ol cüvân sevkendi, işitdi, eyitdi: imdi kulak tut 6 kamusını saña şerh ideyim didi. Ol mürgizârdaki gördüğün 'avrat dünyâ-y-ıdı. Ol mürg-i muhattat anuñ habâyılı, 7 esbâbidur. Ol mürgizârdağı eşek cessâsedür ki âhir zamânda Deccâl-ıla belürse gerek. Ol 'ibâdet iden 'âbid 8 ki gördün 'İsâ Peygamber'ün "Aleyhi's-selâm" havârisindendür. Mu'ammer olup-durur, şol yirde 'ibâdete meşgüldür ve 9 ol 'ifritler ki gördün Süleymân'a "Aleyhi's-selâm" 'aşî olanlardandur. Ol yılan ki senün-ile söyleşdi, 10 firîstedür ki Hak Ta'âlâ anı Süleymân üzerine nakib komışdur, şaklar. Ol saña "evlâke fe evlâ" diyen 11 bir cinnî idi ki ol makâmde sâkin-idi, ol koca ki hortumu var-ıdı. Ağzından od ışılar-ıdı ve senün-ile 12 söyleşdi. İblis-i La'indür, anı firîsteler ol vâkt zencire çeküp-dururlar-ıdı ki, mâh-ı Ramazân-ıdı ve ol şahş ki 13 gök gözlü-y-ıdı. Ağaç dibinde bağı-y-ıdı, sen andan korkdun. Ol senden haberler şordı, Deccâl'dur, dünyâya çıkacağı vâktı 14 şorar ve ol kaşr ki bir kerpüci altun bir kerpüci gümüş bihîst-ıdı ve ol iki gördüğün yigitler biri Cebra'îl 15 ve biri Mikâil-ıdı ve ol ağzuna minkârın koyan kuş bir firîsteh idi, gümrâhları ri'âyet iderdi ve ol 16 pîr ki yöresinde ded ü dâm var-

ıdı. Namâz kıılurlar-ıdı, İlyâs peygamber-ıdı ve ben olam ki âb-ı hayâtı Tañrı baña rûzi kıldı, Hızır'am didi. 17 Yılda bir kez anuñ-ıla Ebû Kubeys tağında bulısuruz, biribirimizün başın kazırız didi. Yâ emîrül-mü'minîn, çün ahvâli Hızır'dan 18 işitdüm, ağladum. Hızır eyitdi: Yâ Medenî, göñlüñ diler ki ehlüñe, 'iyâlüñe varasın, yüzlerin göresin didi. Ben eyitdüm: He'e 19 yâ Nebî-y-allâhi didüm. Eyitdi: Bilür misin, bundan Medîne'ye ne miqdâr yoldur didi. Eyitdüm: Yok didüm. Eyitdi: Yetmiş üç yıllık yoldur didi. Yâ 20 emîrül-mü'minîn, bu sözi işitdüm dañı bedter ağladum. Bi'l-külliye vațana gelmekden ümidümü kesdüm. Hızır eyitdi: Ağlama, 21 neye ağlarsın, uş tiz evüñe varursın didi. Andan eyitdi: Gel hikâyetüñi baña tamâm söyle, aña göre kayduñ göreyüm didi. Ağâz 22 itdüm, evvelden sergüzeştümü huzurında söyledüm. Aña geldüm ki, ol bir müsülmân cinnî beni 'ifrite ısmarladuğında 23 bir du'â öğretdi-y-ıdı. Okıdum, kamu hâlüme muțtali' oldı. Andan baña istimâlet virdi. Ol uzun mesâfeti bu

138a

gice geç. Evünde 1 yat, yarın şubh namâzin mescidde 'Ömer-ile kıl, dañı n'istersin didi. Sevindüm, nâgâh gökyüzünden bir bulıt geçdi; faşih âvâz-ıla 2 Hızır'a çağırdı: "Es-selâmü'aleyke yâ veli-y-üllah!" hiç hâcetüñ var mıdur, didi. Hızır eyitdi: Kankı nâhiyete gidersin didi. Fulan nâhiyete 3 giderin didi. Hızır eyitdi: rahmete yoksa 'azâba. eyitdi: 'azâba. eyitdi: E'üzübi'llah, yürü gitgil. Benüm senüñ kațuñda hâcetüm yokdur" 4 didi. Andan-soñra bir bulıt dañı geldi, iki firîşteh bilesinde mü'ekkiller yazılmış, ol bulıtta ki "Lâ ilâhe illallahü Muhammedün- 5 rasüllullehi"; bu heybet-ile Hızır'uñ üstine geldi, turdı. Selâm virdi, eyitdi: Yâ nebi-y-allahi, hâcetüñ var mıdur didi. Hızır şordı: 6 Kankı yaña teveccüh didi, eyitdi: Medîne-i Rasüllah'a giderem didi. eyitdi: Rahmete mi 'azâba mı? bulıt eyitdi: Rahmete giderem didi. Hızır 7 eyitdi: Katuma gel, didi. Bulıt Hızır katına geldi. Hızır eyitdi: Hâcetüm kațuñda oldur ki, iş bunda bir Medenî kişi vardır. 8 Bunca yıldur ki âvâre vü sergerdândur, çok zahmet aña yitişmişdür. Anı benüm göñlüm-içün bileñe al git. Hem bu gice 9 hânümânına kavışdur, va'demüze hilâf olmasun didi. Bulıt tekabbül itdi. Andan Hızır'-ıla esenleşdük, mübârek eli-y-ile benüm elüme 10 yapışdı. Bulıda ısmarladı, andan yönümü Hızır'a döndüm. Azık gerek didüm; yiyecek mi istersin didi. Yok didüm. Du'â isterem ki öğrenem 11 okıyacak Hâk katında muķarreb olam didüm. Eyitdi: Yâ Medenî, saña bir du'â isterem ki öğredeyüm ki okıduğunda dükeli gamdan kurtılsın ve 12 dañı dükeli işlerüñ oña. Yavuz

gözlerden ve pâdişâhlar hışmından ve kazâlardan, belâlardan emîn olasın didi. 13

دعا ترفع بها اللهم انى اسالك الذى انشق به القمر وابوم الا مرو اسبل الستر و انزل القطر و
اعنوش البير و زخر البحر ونور البدر وخصن بالذکر محمد على الله عليه و سلم و اسالك باسمك
الذى فتد الا عند و انطق الا لسن و نطق الا رضى اللهم تمنعنى بما رزقتنى ولا تنقذنى رزقتنى ولا
تنقذنى ما امرتنى و اعصنى مما نهيتنى ولا تكلفنى طلب ما حرمتنى ولا تحرضنى طاعتك و استعملنى
فيما يرنهك عنى و قونى على طاعتك ابدًا ما ابقيتنى و بارك لى فيما آتيتنى و استجب دعائى كما وعدتنى
و ارحمنى اذا ما توفيتنى و فى زهرة محمد المصطفى على الله عليه و سلم فاخترنى و فى شفاعته فار-
خلىنى و من وجهه يوم القيامة لا تحرضنى و فى ظل غرشك فاطلنى و فى جوارك فاسكنى و من الشيطان
الرجيم فاسترنى و من معاصبك و على التقوى فقونى و ذكرك فالهمنى و من ورتة جنتك فاجعلنى و فى
ولا تخلفنى و اسعدنى و لا تنقض و آتنى فى الدنيا حسنة و قنى و ذكرك فالهمنى رحمتك عذاب القبر
و عذاب النار برحمتك يا ارحم الراحمين

Yâ emîre'l-mü'mînîn, çün Hızır 'Aleyhisselâm bu du'âyı baña öğretti. Bulıt beni götürdi, hevâya ağdı. Ben mütevâlî 23 dirdüm ki "Lâ havle velâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-'eliyyi'l-'azîm yâ radde küllü garîbin ruddenî ilâ ehli ve veledi" Yâ emîrül-mü'mînîn

138b

1 hâlî ki ben bu kelimâti okıdum ve âhırına yitişdüm. Gözüm açdum, kendüzümü evümün bâmında buldum; çün bâmıdan eve indüm; işbu 2 enşârîyi gördüm ki benümle söz kelecî eyler ve bu 'avrat inkâr kelecisîn söyler. Hâlüm budur ki didüm. İmdi görüñ. 3 Hâk kimün elindedür didi. çün emîrül-mü'mînîn 'Ömer, andan 'Alî ve şahâbe bu kelimâti işitdiler, eyitdiler; Hâk Temmîm 4 elindedür didiler. Andan 'Ömer eyitdi: Yâ Temmîm, cinnilerün ta'âmı nedür, didi; tonları, giyesileri nice olur, didi; şüretleri nice olur, 5 didi. Temmîm eyitdi: Ademiler evlerinde yimek-içün şakladukları bismillah-ile tutup kapmasalar, anlarun büki olur ve cünüb kişiler ve bi-namâzlar 6 ellerin ta'âma şunsalar, ol ta'âm

dağı anlarıñ büküdür. Yiyecekleri bu nesnelere dendir. Giyecekleri ak olur, kızıl 7 olur. Ba'zısı yün geyür. Mezbelelerden, külhanlardan, viranelerden dişürdükleri nesnelere tavalarına yidürürler. Bizüm 8 tavalarımız tersi koyunlarına virürler. Biz etin yimedüğümüz kemükler, anlarıñ basturması olur; isüz yirler, hâli hammâmlar anlarıñ 9 teferrücgâhı olur. Yaşşı kokiği severler, bağı kapular, boş evler, bınarlar, kârizler, anlarıñ yiri olur, dağı bularuñ ba'zısı 10 müsülmânlar olurlar, pâk-din olurlar, tonları pâkize olur; sofiyâne hırka geyürler ve içlerinde şerî'at 11 ve kâdî ve muhtesib ve namâz ve rûze ve Kur'an okımak, ezân ve cemâ'at cümle müsülmânlik erkânı vardır ve hemîşe 12 kâfirler-ile gazâ iderler. Her bir cinninüñ âdemilerden bir hem-zâdı vardır. Yâ emîre'l-mü'minin ve yâ cemâ'at, zinhâr evlerüñüzi arı 13 tutuñ. Süpründüyi çıkaruñ, eve tütsü virüñ; tırnakı, kalem yonkasını, yumurda kabını yol üzerine dökmeñ. Koz ağacı dibinde, bınarlar 14 üstinde uyumañ. Dünle karañu hammâma, karañu eve, bağı kapuya varmañ. Yabanda yalunuz yürimeñ. Oglancuklarıñuzu yalunuz 15 oynamaga salıvirmeñ; ta'vizsüz demürsüz olmañ, dünle kimseyi korkıtmañ, tut dimeñ; döşekden yalıncaqturup taşra 16 çıkmañ. Yollar üzerinde, işikler üzerinde turup âbdest almañ. Zinhâr 'özü görmüşleri, cünüpleri, arpa buğday 17 üzerine bakdurmañ. Bakarlarsa bereketi gider. Diverüñ, 'ifritlerüñ uş bu keleciler benden size yâdigâr olsun, didi. 18 Ol dem 'Alî Radıyallahü 'Anh eyitdi: Kâfirlerinüñ hâli nedür didi. Temmîm eyitdi: Yâ Mevlâyî anlar lâ-havlieden bang-i namâzdan, demürden 19 kaçarlar. şîr ve pelenk ve pîl ve kürk ve sek ve (...) * süretinde olurlar. ince olurlar, siyâh olurlar 20 it kuyruğı gibi kuyruklu olurlar. Başlarında boynuzları olur. Yabanlar, külhanlar, güristânlar, viraneler yirleri olur. Yıl gibi yürürler, 21 ra'd gibi çigururlar, berk gibi yıldırırlar. çün 'Ömer ve 'Alî ve şahâbe Radıyallahü 'Anhüm bu kelimâti işitdiler, turdılar. 22 Temmîm ile görüşdiler, 'avratını aña işumarladılar. iki yüz akça beytül-mâldan harçlık virdiler ve her kişi hâllü hâlince "hoş 23 geldüñ" diyü

139b nesne bile oldılar, 'akıbetgeçdiler. Bu hikâyeti yâdigâr 1 kodılar. Kavâyidi oldur ki, tat dimemek, döşekte nâ-pâk yatmamak, evde süpründü komamak, evde yüzerlik düzütmet; tırnağı, kalem yonkasını 2 yumurda kabını yola dökmemek, koz

* Okunamadı.

dibinde uyumamak, isuzlukda yalunuz yürümek, oglancukları sakınmak, ta'vîzsüz 3 olmamak, döşekden yalnızca kalkmamak, işige yol üstüne şu dökmek, nâ-pâki ta'âma bakdurmamak, du'â ve tesbîh okımak...

28. HİKAYE

Ez An Den-i Zen-i 'Âm ve Hâbîb-i Attâr-ı Câdû ve Duğter

139a 6 Ahbâriler şöyle naklediler ki bir gün İbn-i 'Abbâs Rağıyallahü 'Anh meclis eyledi ve halkı Hudâ'ya okıdı. Va'z itdi, fâriğ olduğundan 7 sonra gördi ki, bir kişi mescide girdi. Uzun boylu, çirkin sevâdlu, yırtuk yüzlü. İbn-i 'Abbâs ol kişiyi katına okıdı; ne kişisin, neden 8 bu şıfatlusın didi. Ol kişi eyitdi: Yâ İbn-i 'Ammi'r-rasûl, sergüzeştüm uzundur ve 'acabdur, didüğüm takdirce inanacaklayın degüldür 9 didi. İbn-i 'Abbâs eyitdi: hâlünî söyle, va'zuñ şıdkuña delıldür, didi. Ol dem ol kişi eyitdi: Bil ve âgâh ol ki, benüm atam mükâri-y-idi. 10 Develer ifiledürdi, Tañrı virdüğü ni'meti var-ıdı. Ben toğıcak adum Dükeyn kodı. Atam adı 'Amir İbn-i Tufeyl-idi; çün ulaldum, atam 11 pişesin tutdum; mükârilik itdüm. Ol yaña, bu yaña yürüdüm. Andan atam öldi, anam-ıla ben kaldum. Üç katar deve işletdüm. 12 Deve oğlanları tutdum, ni'metüm çok oldı. Mükârilereñ sâlârı oldum. Bir gün develeri, deve oğlanları-y-ıla işe göndermiş-ıdüm. 13 Benüm katumda bir kaç deve kalmış-ıdı. Gice evde yaturdum, katumda anam var-ıdı. Ayruk kimse yoğ-ıdı; gicenün bir bahşı geçdükte kulaguma 14 bir ün dokındı. Teşra çıkdum, kimsin didüm, eyitdi: Baña Dükeyn Bin 'Amir-i Sârübânî gerekdür, didi. Katına vardum, gördüm, bir hûb 15 yigitdür. Silahlı, altun kemerlü, atlu, baña eyitdi: Dükeyn sen misin didi. He'e benem didüm, eyitdi: Baña iki deve getür, kirañı hemîn sâ'at 16 al, gel gidelüm didi. Otuz mişkâl altun elüme şındı, eyitdi: Makâma gelicek bu kadar dağı virem didi. Ben ol yigidi 17 ol şalâbet-ile gördüm, korkdum. Ammâ altuna bakdum. Ben otuz dinâra otuz

deveyi virürem. Bu iki deve ister, didüm; rāzī oldum. 18 Eyitdi: Tiz iki deveyi ikişer gararı-y-ıla çek berü gidelüm, didi. Anam katına girdüm, hikâyeti didüm. Anam eyitdi: İ piser dün içinde 19 niçe gidersin, var cevâbın vir. İrte olıcağ oğlan bulasın, gönderesin didi. Dükeyn eyitdi: Bu kadar altını bir yılda kazanamazam, didüm. 20 turdum; tonum geydüm, anam sözine muqayyed olmadum. İki deve çıkardum, garârlar-ıla ol kişinün önince gitdüm, iverek 21 yürürdi. Ben dağı deveyi yildürürdüm. İki gice iki gün yürüdük; tağlar, dereler geçdük; üçüncü gice bir tağ katına varduk kim 22 'azım-idi ve yüksek-idi. Kuş üstine çıkup uçmazdı. Ol maqamda ol yigit baña eyitdi: Korkma, develerüni bunda 23 oturdu ko, hem sen develerüñden ayrılma. Şen varuram, dün yarusından - soñra saña gelem, didi.

139b Sen yirüñden deprenme, didi. 1 Ben yıl şol tağ başına çıkaram, işüm var; görürem, andan tiz katuna gelürem didi. Bakaram tağ yüksek depesine göz irmez 2 içi tolu yırtıcı canavarlar, añ kanda çıkıla, ya anda varan canavardan nite kurtıla didü a. 'Aciz ve melül, korku-y-ıla oturdum, her 3 taraftan hârâmi hücum ide şandum ve çün gicenün iki bahşı geçdi, gördüm; atlu geldi, baña eyitdi: Develerün dizlerin bağla 4 otursunlar. Sen berü gel, didi. Develeri berkitdüm; korkarak, ditreyürek anuñ katına vardum. Gördüm ki, çuvala bir nesne 5 koymış, güneş gibi yıldırar. Baña virdi, eyitdi: Deveyi berkit, gidelüm didi. Develeri aldum, ol yigidüdüñ ardınca gitdüm, 6 tağ dibine dek gitdük. Anda varıcağ baña eyitdi: Develeri bunda ko, sen var girürek yirde tur didi. İrağırak gitdüm, gönlüm 7 katı korkdı, muzterib oldum. Ol dem anı işitdüm ki, ol yigit söyler, eydür: Eyle mi n'itdügüñ bilir misin, hemîn-dem seni 8 päre päre iderem dir. Ben uğrılayın ırağdan ay aydınında gözetdüm; çuvaldan bir kız çıkardı; ay gibi, kadd ü bälâ, mænend-i serv-i 9 revân, dükisü rü? kendi müşkin-bü şıfatlu bir kız çuvaldan çıkardı, söğdi, azarladı ve ol mâh-rüy, "zinhâr 10 zinhâr" didi, feryäd itdi; çäre olmadı. Ol yigit kılıç çekdi, ol kıızı päre päre eyledi. Elli yirde zağm urdı. Gördi ki öldi 11 zer ü ziveri-y-le bir çukura bıraktı, üstüne toprak örtüdi, kodı. Benüm katuma geldi, beni lertzân ve giryân gördi, kağıdı, yüzüme 12 bir tabanca vurdu; şandum ki başuma taş düşdi, bihüş oldum, düşdüm; sabâha dek kendüzüme gelmedüm; çün seher oldı, 13 yilcigez deprendi, uyandum, 'aqlum geldi, turdum. Dört yaña bakdum, ol yigitden nişân görmedüm. Develerüni gördüm, yirlerinde 14 tururlar. Katı melül oldum, turdum. Develerün

çulın, nesin düzdüm. Diledüm ki eve gidem. Ben eyitdüm: Hele sol zer ü ziveri alup 15 gideyin didüm. Bu niyyet üzerinevardum; sini açdum, ol mäh-rûhı toprak altından çıkardum; gördüm ramakı var. Esirgedüm, başından 16 yüzinden toprağı giderdüm, su getürdüm, kanını, kokını giderdüm, yudum. Zaımlarını elümden geldükce bağladum, kolunda 17 götürdüm; tıybum vardı, burnına tutdüm; azacuk gözin açdı, beni gördi. Ben eyitdüm: Gönlüñ hoş tut, düşmenüñ degülem 18 benden saña hiç elem gelmez didüm. Eyitdi: İ cânum, baña şefkat eyle, merhamet eyle. Tâ Hudâ saña menhamet eyleye didi. 19 ben aña istimâlet virdüm. Göñli hoş oldu, eyitdi: Tizcek beni bu yirden götürmek ardınca ol, didi. Cübbe 20 çıkardum, geydürdüm. Başına külâh kodum, bir deveye anâ bindürdüm; şardum, şarmaladum. Bir deveye ben bindüm, gitdük. 21 Evüme getürdüm; mü'temed cerrâh getürdüm, zaımlarını timârladı. Az rûzigârda sağ oldu. Hezâr bar evvelki hâlınden 22 yig oldu. Hezâr cân ü dil-ile aña 'aşık oldum. Nem var-ısa nazarında kodum; şeb ü rûz hizmetinde oldum. Her ne 23 ârzüsü var-ısa bulurdum, üzerine olurum ve her gâh ki ol

140a

yigidüñ hâlındenbunuñ-ıla mu'âmelesinden sorardum. 1 Baña kaırdı, eydürdi ki bu nesne'i bilmek senüñ maksüdüñ degüldür ki nâfiu'ñ ola. Ammâ bin gice gündüz ol işüñ 2 gavrını bulmağa heves-idüm. Bir gün bir hoş vaktde bulunduk. Bâzî ve neşât ve göñül hoşlığı oldukça ol 3 ahvâl öğürme düşdi. Kıza tolaşdum, züd oldum, yapışdum, yalvardum yakardum andlar virdüm ol hali bana di didüm 4 Eyitdi: N'ola bu işden geçsen ok söylemesen didi Ben haris oldum, elin ayağın öpdüm. İ cancağazum, söyle işideyin 5 didüm, Eyitdi: Korķaram ki hikâyeti işidecek olursan senün dağı benden yüzüñ döne, Bayağı 'azâbdan beter 'azâba düşem didi. 6 Ben eyitdüm: Ben 'alemi senün-ile görürem, bana ol olmasun ki bir nefes sensüz olam didüm. Eyitdi: Ben dilemezdüm ki, 7 kendüzimi senün katunda rüsvâ idem, nâmüsümü, hürmetümü sıyam; çün göñlüñ şöyle diler ki rüsvây olam. Bil ki, ol 8 seni kirâyâ tutan yigidüñ 'ammüsü kızıyam ve ol benüm halâlum-idi. Hüb yigitdür, eyü yigitdür, gördüğünleyin 9 serverdür, merdânedür, dilâverdür, büzürg-zâde-i Arab'dur, ni'met issidür. Beni severdi, ben dağı anı severdüm, bir dem 10 biri-birimüzden ihtiyâr-ıla ayru olmazduk. Adı 'Amir'dür, Benî Tay'dandır. Her gün şikâre varurdi. Temâşa iderdi. 11 Beni gâyet sevdüğinden şikar-gâha ilettdi; anda kaş

yasadı. Sâkin oldum, kenizekler, hâdimler, dâyeler, 12 benüm
 üstüme nigâhbân kodı. Her ne ki 'âlemde var-ısa ni'metden,
 çarbdan, şirînden, turşdan ol kaşırda 13 hâzır kılurdu. Bu 'Amir
 hen gün şikâra varurdu, gelürdi. Didârumdan hurrem olurdu. Ben-
 dağı anuñ didârumdan 14 hurrem olurdum. Bir müddet bu hâlet
 istimrâr bulduğundan soñra bir gün ittifağ 'Amir ava gitdi. Ben
 köşk 15 tamına çıkup teferrüçlendüm, sahrâya bakdum, gördüm,
 yaban yolından bir kör ve zıst er gaytâna beñzer yigrenci 16
 koça eşege binmiş, gelür. Geldi, geldi, kaşır kapusunda kondı ve
 eşek üstinden şundi, bir torba aldı, 17 öninde kodı, tudağın
 depretdi. Bir nesne okıdı, benüm bir hâdimüm var-ıdı, eyitdi: Ni-
 kişisin? Bu yirde niçün konduñ? tur, 18 git. Bu evüñ issi seni bu
 yirde görürse, seni nîst ider didi. Ol pîr eyitdi: Merd-i 'Attâr'am,
 işüm oldur ki 19 'âlemi gezem; ulular, pâdişâhlar evine varam;
 'ıtr şatam, hizmet eyleyem, hatunlar-ıla, pâdişâhlar-ıla bilişem
 didi. 20 Latîf nâfeler, Hotanî, nazûk udlar, kımarı hûb, maştakî-i
 Rûmî, hûb hinnâ-yı Mısrî getürdüm, hatuna eyit, 21 ragbeti var-
 ısa şatun alsun, ucuz virürem didi. Dndan torbaya el urdu. Bir nâfe
 çıkardı, efsün okıdı. 22 Üstüne urdu, hâdimün eline virdi. Bizüm
 bu hatuna armağanımız olsun didi. Hâdim yügürü katuma
 çıkıdı, ol 23 nâfe'i elüme şundi, kokusu ki meşammuma yitişdi.
 Tenümde bir od belürdi; şabrum, ârâmum kalmadı.

140b

Hâdime eyitdüm, ol 1 'attârı katuma getür, anuñ-ıla bâzâr idelüm
 didüm; çün 'attârı katuma getürdi. Gördüm: Bunuñ şüreti bayağı
 gördüğüm şüret 2 degül. Gözümne yigit göründi. Derhâl gönülüm
 buña akıdı, 'Attâr'a eyitdüm: Bu müşkden dağı müşküñ var mıdur,
 didüm. 3 Vardur didi ve bir nesne okıdı. Üstüme urdu, beni bi'l-
 külliye kendüye dönderdi; şöyle oldum ki, ne 4 erüm ögame
 düşer, ne köşk öğüme düşer, ne nâm ü neng öğüme düşer. Bu
 eşnâda dâye geldi. 5 Beni ol 'Attâr-ıla söyleşür buldı. Baña kakıdı,
 eyitdi: Eründen korkmaz mısın ki, bir yâd er-ile, gördüğün yok,
 küstâhâne 6 söyleşürsin, didi. Ben eyitdüm: İ dâye, ezbehrillâhi
 epsem ol. Ben işbu eri sevdüm; uş olırın didüm. Dâye 7 baña katı
 söyledi, eyitdi: Bir kör iblîs mel'ünüñ ne mahallî ola ki anı
 sevesin, erünüñ atı toynağından 8 çıkan toz şad-hezâr anuñ
 kanından yigrekdür didi; çün 'Attâr bu sözi işitdi. Derhâl bir
 efsün okıdı. 9 Dâye'ye karşı urdu. Dâye hem hâlden hâle döndi.
 Yüzün baña döndi, eyitdi: Ne dilerseñ it, sen bilürseñ, benüm
 endişem 10 erüñdendür ve illâ 'âlem lezzetini baña bensüz
 gerekmez didi. Pes 'Attâr eyitdi: İ hatun bil ki ben cādü kişiyem,

adum 11 "Ceyib-i 'Attâr"dur. 'Älemde bu dem sihr ü efsün bábında nazîrüm yokdur. Dilersem 'âlemi yakam, biribirine vuram, halkı 12 oda yakam. Siz bu erden endîşe itmeñ kim efsün-ıla andan sizi emîn idem, didi. Ben gâyet şifteligümden 13 gözümü, göñlümi, güşümü, hüşümü aña tutdum. Hep ol oldum, baña eyitdi: İ cân ü cihân, buyur erüni 14 nenün gibi kodur, koyı ideyin, dünyâdan eksülsin mi? Ya şil ve mübtelâ olsun mı, ya şuya garķ ya oda hark 15 olsun mı? Nice sen dirsen eyle ideyim didi. Ben eyitdüm: şöyle eyle ki, bizi görsün, bize eli irmesün didüm. 16 'Attâr eyitdi: Revâdur didi. Andan ben elümi boynına bıraktım. Kendüzümü ana virdüm, hurrem oldum. Erüm gelecege 17 yakın baña bir ot virdi, eyitdi: Erün gelicek bu nâfe-y-ile katına var. Anı kuç, bu koku dimâğına yiticek bunu kanda 18 bulduñ diyiser, şatun aldum, birez senün-içün şakledum. Tâ ki tonuñ altına dütüzem di. Andan od getir, bu virdügüm 19 otı dütüz. Temâşâ eyle didi: çün erüm geldi, 'Attâr didüğünü 'amele getürdüm. Hemân-dem ki ol otuñ 20 kokusu erümüñ dimâğına degdi bir zâg oldı. siyah kuzu gibi köşk içinde talabıdı. Ol yaña 21 bu yaña segirdi, sücidi gibi itdi. Derhâl 'Attâr bir efsün okıdı. Zâg sâkîn oldı. İztirâbını kodı, zâğı bağçaya 22 indürdiler. 'Âdet idindi, her gün bağçada ağaçlar budâğında gezerdi. Karnı acıcak gelürdi, baña karşı ağlardı; 23 te'âmdan bakıye kalandan andan nesnecük yirdi, giri giderdi ve 'Attâr-ıla ben karşına

141a gelürdük. 1 Oynarduk, anuñ bize hiç zaferi yog-ıdı; hâl bir yâla degin bu resme geçdi. Ben sâ'at sâ'at ol 'Attâr'a 'ışkum ziyâde 2 olurdu. Her giz erümi aınmazdum ve her gâh ki ol zâg beni göreydi, katuma gelürdi. Yüzün yire sürterdi. Ben anı 3 taş-ıla katumdan kovardum ve ol 'Attâr benden artuk ev halkına erüm 'Âmir sûretinde görünürdi ve erümüñ 4 bir hemşiresi vad-ıdı. Katâ sûretinde pârsâ ve şâliha ve mestüre-y-ıdı. Namâza ve rûzeye tâ'ati Huza'ya meşğül-ıdı. Her müddet gelürdi, 5 kardaşını görürdi. 'Âdetçe girü geldi, 'Attâr kendüzini kardaşı 'Âmir sûretinde gösterdi, anuñ-ıla söz kelecı söyleşdi. Hemişe 6 anı 'Âmir şanurdu. Bir yıl tamâm ve dört ay bu hâlün üzerine geçdi. Bir gice ol hemişe namâz kılurdu, evrâd okırdı. Uyku almış, 7 düşinde buña eydürler: İ gâfil, kardaşuñ 'Âmir'den haberün var mıdur ki şimdi bir yıl dört aydur ki anı cädülg-ıla zâg 8 idüp-dururlar. 'Avrat cädü-y-ıla baş-hoş idüp-durur, zevk iderler ve kardaşuñ miskîn, ne mürde ne zinde, 'âciz ve dermânde. 9 Niçün anı hâlş itmezsin? Aña feryâd irişmezsin, çâre eylemezsin dirler.

Hemîşe uyanur, eydür, mu'teber düş degül, 10 bu ne-sözdür dir. Yine uyr, yine görür; yine uyr, yine görür. Dördinci nevbet girü yatur, girü hemân düşi görür. Ol dem hemşire 11 turu-geldi, lertzân ve giryân âbdest aldı; iki rek'at namâz kıldı ve yüz yire kodı ve Tañrı'ya tazarru' itdi, bu gamdan ferec ve 12 mahrec istedi. Nâgâh bakdı, görđi, bir uzun 'avrat, yeşil tonlu, ârâste ve pîrâste bağ yolından gelür. Yürüdüğü yirler 13 mu'attar olur. Bu hemşire-i soher ol 'avratdan 'orkar. Ol 'avrat gelür; hemşireye selâm virür, benden korkma, 14 ben hemşireñem, hem yaşıduñam, seni anañ toğırdugında beni anam toğırdı. Benüm anam seni emzürdi, senüñ anañ beni emzürdi; ben seni sevdüm. 15 Sen kardeşuñ 'Amir hâlınden bî-habersin didi. Cümle ehvâli ol perî, erümüñ hemşiresine diyüvirdi. 16 Hemşire be-gâyet giryân oldı. Andan ol perîye eyitdi: Hüdâ haqqı-çün eyit, bunuñ tedbiri nedür didi. Ol perî eyitdi: 17 Bu cädü kendüyi saña 'Amir şüretinde gösterür; inanmazsañ tañla bağçaya var gör, ol zâg ki kardeşuñdur, 18 katuña niçe gelür didi. Hemşire periye du'â eyledi; ol gice hezâr fikr-ile endîşe-y-ile nâle ve nagîr-ile hemşire melül 19 oturdı; şabra, namâza ilticâ itdi; çün şubh oldu, namâz kıldı, Tañrı'ya yalvardı; andan kardeşı evine yürüdi. 'Attâr bunu görđi. 20 turdı, karşı vardı, öpdi, söyleşdi. Hwoher, te'emmül-ile bakdı. Birâderi görđi, ne kadar harekâtda, sekenâtda tecribe 21 itdi-se mu'tlak birâder görđi. Hemşire eyitdi: Ol 'avrat dîv-idi, beni azdurdı. Yoğsa bu mu'tlak kardeşumdur didi. 22 Eved, bağçaya varayım, zâgı göreyim didi. Vardugınlayın zâg bunu görđi. Derhâl ağaçdan indî hemşirenüñ geldi ayagına düşdi. 23 Yüzün yire sürdi, talabıdı, kanadın yire urdı. Hemşire eyitdi: Sen

141b

'Amir misin didi. Olki olam. 1 Hemşire çün bu hâli böyle görđi; gam odı yüreginde işledi, bîm oldı ki na'ra vura; şabr eyledi, bu hâlde ol iki la'în. 2 'Attâr vü 'avrat çıkageldiler; çün 'Amir 'avratınuñ yüzün görđi; hareket eyledi, kalkdı geldi, diledi ki 3 minkârı-y-ıla 'avratınuñ gözün çıkara. Ol dem ol cädü bir efsün okıdı; hîle bağladı, cümle endâmı zâguñ süst 4 oldı. Andan bu hemşire-i 'Amir, ol mel'un cädüya eyitdi: İ kardeş, bilsem ki işbu kuş neden kimi görürse 5 ağlar. La'în eyitdi: İ gözüm aydını, bu kuş bunda yinile gelüp-durur, yâd kişi göricek budakdan aşega iner, yüzün yire sürer; 6 ağlar didi; sâliha hatun çün bu la'înüñ nâ-münâsib cevâbın işitdi; gam ve mihnet-ile evine vardı, kırk gün taşra görünmedi. 7 Hiç iş güc işlemedi, 'ibâdet iderdi, ağlar-ıdı. Kırk gündən-soñra geldi, eyitdi: 8 İ hwoher-i pârâsâ, bil ki

gelmedüğümün özri vâzihdur. Perriler biri-biri-y-ile cenk idüp-
dururlar. Ol meşgalede idüm; 9 imdi ki ol işden kurtıldum,
geldüm. Uşdaki işüni görem, şalâha getürem. Gerekdür ki bu
cihetden färîg-dil olasın didi. 10 şâliha hatun eyitdi: Cânım saña
fidâ olsun, işimün çâresin düz ki didi. Oldugumca minnetün
üstüne 'azimdür 11 didi. Perri çün bu hâli ma'lûm eyledi eyitdi: İ
cûvânmerd, bil ki benüm âdemiler 12 içinde bir hemşirem
vardur. Analarumuz biri-birindün kızın emzirmişler, iki kız
hemşire düşmişler, ol hemşiremün 13 kardeşı 'Amir'i habîb-i
'Attâr cādülîgla zâg eylemiş; imdi gerekdür ki bu işün tedbirini
ne-y-ise benüm gönlüm-çün 14 idesin. 'Özr ve bahâne itmeyesin
didi; şwoher eyitdi: İ cân ü cihân, hiç gam yime, uş yıl başıdur,
dahı katına varsavuz 15 gerekdür ki şâh-ı dîvândur, anda tedbîr
görem didi. Meger bu dâhî ulu 'ifrit-idi. Süleymân'ın mülkine
kaşd eyledi. 16 Süleymân mekr-ile, hîle-y-ile anı tutdı. Deryâ-yı
çîn'de mukayyed ve mahbûs eyledi. Bir şunduk içindedür. Her yıl
Nevrûz'da 17 ne kadar 'âlemde cādû ve dîv ve cinnî var-ısa anuñ
yöresine üşerler. Niçe müşkil işleri var-ısa şundukuñ 18
taşrasından aña 'arz iderler. Ol içerüden fetvâ virürdi. Efsünler
öğrenürler-idi. Bir dahı bu ki her yıl ol 19 cem'iyet oldukda
şunduk yanına evvel varmak, dâhî evvel selâmlamak, evvel
meşlahet görmek bu 'ifritün 20 manşıbı idi ki bu perri hatunuñ
eri-y-idi ve adâ bu 'ifritün 'Adîs-idi. Bu 'Adîs va'de itmiş-idi.
Ziyâret dâhî 21 vâkti geldüginlayın dâhî katında bulındı. Dâhî'ye
vardı, selâm virdi, âferîn okıdı; şandukdan âvâz geldi ki yâ 22
'Adîs, hoş geldün zahmet çekdün didi. 'Adîs kışsı 'arz eyledi,
tedbîr istedi. Dâhî eyitdi: 'Âlemde Habîb-i 23 'Attâr gibi cādû
yokdur. Mağribden maşrıka degin her efsünkâr gün anuñdur.

142a Anuñ bağladuğunu kim şeşe didi. 1 Yigrek oldur ki, bu işden vâz
gelesin didi. 'Adîs ağladı, eyitdi: Beni katılıklarda, zahmetlere
uğramasun diyü buyurursın, 2 ammâ ben râzîvan. Bu cihetden
baña ne zahmet gelürse gelsün, başum dahı giderse bu iş
murâdca bitmeyince râhatum 3 olmaz, didi. 'Adîs çok yalvardı ve
kendüzini şanduka sürtdi. Dilekler, lâbeler eyledi. Ol dem şanduk
4 içinden âvâz geldi ki, yâ 'Adîs, çün elbetde kendüziñi ma'rîz-i
helâke bırakmak istersin, özüñi zahmete 5 bırakmak dilersin;
tut, taħallûf eyleme. Ola ki murâduñı bulasın didi. Andan eyitdi:
işbu maķamdan şol 6 fulan cihete git altmış gün yürü, bişeye
uğrarsın; ağaçları, âb-ı revânları vardur. İki gün anuñ 7 içinde
yüridüğünden şoñra bir ağaca uğrarsın; iki ok atımı yüksekliği

var. Dîbinde bir ulu bînar 8 var ve ol ağacın gölgesinde bir eşek bağlu durur. Ol ağaçdan bir budak kes, elüne al, andan yürimek 9 ardınca ol. Bir sahrâya uğrarsın; çok kırtlu, korkma. Degenegün elde oldukça saña nesne dimezler; ilerü 10 yürü, bir arslana uğrarsın, elinde şestâr, andan gâfil olma ki ol Habîb-i 'Attâr-ı câdû hizmetkârlarındandır. 11 Ol saña gele, sen yüregünü kavî tut. Dâhî hizmetkârlarındanam di, ge . Senden dönmezse elündeki 12 degenek-ile başına vur, nâ-bedîd ola; ilerü yürü, bir kurda uğrarsın, elinde def. Ol hem Habîb-i 'Attâr-ı 13 câdû halkındandır, katuña gelicek bir ağaç dañı aña vur. Dâhilüyem di, ilerü yürü, bir tağa yitişesin. Ol 14 tağ katında bir kara kocaya uğrayasın. Başı aşğa kuyuya düşmiş, arkasından, eyegüsinden kan revân 15 olmuş. Ol hem Habîb-i yârânlarındandır. Saña yalvarısar, gel beni kuyudan çıkar diye , sen mukayyed olma, 16 ağacuña anı dañı ur, ilerü yürü. Bir iki gün yürüdügünden-sonra bir dikenlü sahrâya uğrarsın. 17 Düşvârlıg-ıla andan geçersin; ilerürek yürü bir tağ gibi ejdehâya uğrarsın. Bir kişiyi yarusına degin yudmuş 18 senden feryâd ve meded isteye. Bir ağac-ıla anuñ gönlini hoş eyle, ilerü yürü. Kırk gün gidesin. Dürlü 19 şahslara, câdûlara uğrarsın. Anlar dükeli habîb-i yârânlarındandır; Hiç bulara mukayyed olma. Saña gelüp 20 söyleyene bir ağaç ur, lûri. Bir sahrâya irişesin. Anda bir ak sūd gibi bînar revân olmuş, kenârında 21 bir taht urulmuş ve iki ay ve güneş gibi oğlan ol taht üstinde otururlar ve bir pîr kişi şuya garķ 22 olmuş, yatur; meded ister. Küstâhâne var, ol pîri çek, şudan çıkar. Ol tahtuñ üstine çıkar. 23 Ol iki oğlanı tut, öldür; kanlarını ol pîre içür. Ol pîr kanı

142b içdüğünleyin diklene,saña alkış 1 eyleye, istimâlet vire. Ol nevâhînün câdûları ulusı oldur. Adı Hîrem'dür. Benden aña selâm eyle, gönlnüñ 2 hoş tut. Ol senün işüñi kayura, didi. Andan eyitdi: Ya 'Adîs, didüklerün gökçek zabt eyle, var uğuruñ 3 olsun didi. 'Adîs Dâhî'nün sandukını öpdî, vidâ eyledi. Tañrı adın yâd idüp yola girdi; çün ol büyük ağaca 4 irişdi, bir budak kesdi, degenek idindi, yürüdi; ol şerh olan menzilleri, varmaları geçdi, uğraduğına ağaç 5 urdı, Dâhî adı-y-ıla giderdi, aña degin vardı ki pîri oğlanlar kanını içürdi. Ol dem pîr, 'Adîs'e senâ itdi; yanında 6 oturtdi, eyitdi: İ cüvân, bil ki bu iki oğlan, ki öldürdüñ, iki 'ifrit-idi; habîb-i 'Attâr-ı câdû nökerlerinden-idiler. Hoş 7 itdün, depeledün didi ve gönlnüñ hoş tut ki, ben senün hâcetünü bilirem; gice olsun başaram didi. Gice olduğınlayın 8 pîr taht üstinden dört yaña çağırdı, şâd-hezâr dîv ve perri ve câdû ve 'ifrit

kullar gibi baş koyup geldiler, hizmetinde 9 turdular. Andan pîr hâl-i 'Adîs'i ve selâm-ı Dâhî'i bulara bildürdi, eyitdi: habîb-i ÂAttar, 'âlemde tasarrufı çoğ eyledi, 10 hadden geçürdi, âdemîler andan katı incindiler; imdi şalâh-ı 'âlem-içün habîb'i helâk idüñ ve benüm göñlüm içün 'Adîs'ün 11 işcügezin bitürüñ. 'Amîr'i zâglıgdan çıkaruñ didi. Ol kavm bir ugrdan cevâb virdiler ki bu yigidüñ işi şarpdur. 12 Dâhî dağı, sen dağı sağ oluñ, emmâ Habîb bağladuğın şâd hezâr bizüm gibi şeşmez didiler. Ol dem Herîm eyitdi: Ya 13 n'itmek gerek, didi. Eyitdiler: Bu işe çâre var-ısa Devâhüş'den vardur didiler. Devâhüş'e peygâm viribimek gerek. Dâhî'den selâm 14 ve haberi ihtimâm bildürmek gerek. Ümiddür ki anuñ ucundan bu iş bite didiler. Herîm bu sözi işitdi, 'Adîs'e bakdı, 15 eyitdi: Cevâb istedüğündür, didi. Pes, yigrek budur ki dönesin geldi, yola gidesin ki bu yirden Dehâvüş'e 16 irak, hatarlu yol çeküp varılır. Senüñ anda varmek elünden gelmez, didi. 'Adîs, ben cânımı bu işüñ yolına komışam. 17 şâd hezâr renc baña ugrarsa revâdur. Tek 'Amîr halâş olsun didi. Herîm eyitdi: imdi çün gitmek istersin. 18 İhtiyât eyle yolda bîdâr ol, iş bundan böyle ki, gidersin iki günden soñra bir at bir eşek 19 katuña geliserler, at eydiser ki gel baña bin. Eşek eydiser ki baña bin. Eşege bir ağaç ur, ata bin germ yürü, ilerü 20 varduğunda bir pîr görürsin; taylasan başında, elinde bir nâme katuña gele, saña eyide: Bu nâme'i okı diye 21 nâme'i elinden al, okıma; pâre pâre eyle, at kulağına sok. Andan ilerü yürü, bir biñara ugrarsın. Anda iki 22 'avrat Mâh-rûlar göresin. Biri-biri-yile cenk iderler, saña yalvarurlar. Merdümlük eyle; atdan in, gel bizi arala. 23 Biribirimüzi öldürmeyelüm diyeler. Muqayyed olma, korkma, başlarına ağaç ur. Dâhîlüyem di geç ki, anlar

143a Habîb-i Habîş 1 aşhâbından-dururlar; çün ilerü yürüyesin, bir bağ göresin. Kapusunda iki soffa cemâ'at-i zenân, ol soffalarda otururlar. 2 siñi önlerinde; çün seni göreler, kadehi tolduralar, elüñe şunalar. Al, likin şagundığı 'avrat elinden iç, kalan 3 'avratlarıñ ellerine birer ağaç ur, eyit-ki ben Dâhî 'iyâliyem, di. Andan tur, bağa gir, ol bağı toptolu kuş bulasın. Kamu 4 oymağa sevinmeğe meşgûl. Kimi ırlar, kimi aya kırsar, kimi oynar, bulardan hazer eyle. Kamusu bularuñ câdü 'avnlıdır. Katlarında 5 tur. Ben Dâhîlüyem di, katuña geleni ağac-ıla vur, yürü. Ol bâğuñ dağı bir tepüsinden çık git. Ayruk câdüya ugramazsın. 6 Nâgâh bir yüce tağ peydâ ola. Atı ol tağa sür, tağ üstüne çıktuğün dem iki atlu belüre, ellerinde sernügün 7 süñü ola. Birisi ak yüzlü, birisi

kara yüzlü. Seni göricek, ilerü yürüyeler, saña selâm vireler. Sen-
dağı ak yüzlünün selâmın 8 redd eyle. Ol tağdan aşğa in; tağdan
indükde bir deryâ göresin. Kenârında bir taşdan yapılmış ev. Ev
kapusunda 9 bir kırt gibi karı oturur. Endâmını kıl bürimifl.
Uzun boylu, dört gözlü; dört ağızlu, her ağzı mağara gibi, dişleri
toñuz 10 azusu gibi. Ol karı ki didüm Dehävüş'ün anasıdur.
Dehävüş hezâr yâr anasından zıştdür; çün ol karı seni göre, 11
diye ki, atdan in, gönülün hoş tut ki, ben senün hâlünden
haberdâram diye sen atdan in, var, öninde baş ço, 12 andan
korkma, ol saña çok eylük idiser, katında otur. Aña-değın ki
Dehävüş gele. Dehävüş gelicek hizmet eyle, 13 söz söyleme, anası
söyleye. Ne dirse diye. Andan Dehävüş saña döne, eyide: Bu yolda
saña çok zahmet görünür, dön diye sen. Beyanî 14 âferin okı,
zemîn-büs it, ayruk nesne dime. Ol hâlünü göre, işünü bitüre; hâl
budur ki saña didüm, yâ 'Adis, önünde 15 tut sakın yeñilme didi;
çün 'Adis Herim'den bu kelimatı işitdi. Hizmet itdi, yola girdi,
şerâyit-ı Herim'i 16 didüğınleyin riâyet eyledi. Yirlü yirinde kodı,
aña-dek vardı ki nebiz içdi. Andan bağa girdi, ol bağ 'Adis'e 17
hoş geldi. Oyuna, temâşaya kapıldı, oyalandı, eglendi, gâfil düşdi.
Dâhî adın okımadı, nâgâh bir kuş sıçradı, 18 minķarı-y-ıla
'Adis'ün bir gözünü çıkardı, beri düşdi, süst oldu. Kalan kuşlar dağı
bunun üstine düşüp tağıtmak istediler. 19 gâfletden uyandı, Dâhî
adın okıdı, ağacın eline aldı, korındı. Ol kavm bize öñdin disene
di didiler, tağıldılar, nâ-bedid 20 oldılar. 'Adis bir göz-ile çıkdı,
yola girdi, ol tağa sürdi. Ol iki atluya uğradı, geçdi; tağdan öte 21
deñiz kenârına indi. Dehävüş'ün anası evin buldı, zemîn-büs itdi,
âferin okıdı, ol anı nûvâht itdi, 22 ümid-var eyledi. Dehävüş geldi
ki, ol dağı nûvâht eyledi, eyitdi: Rahmet saña ki bu kadar zahmet
ve renc gördün 23 ve bir gözcügezünden çıkduñ. Henüz
kaşduñdasın, melül degülsin, er senün gibi gerekdür,

143b

gönülün hoş tut. 1 Irte göresin ki n'eylerem didi. 'Adis, perrî-i
yık-çeşm Dehävüş'e şenâ ve hizmet itdi; irte olıcağ Dehävüş anası
'Adis'i aldılar. Bir deñiz kenârına 2 iletdiler, eyitdiler: Yâ 'Adis,
otur, n'eylerüz gör, didiler. Andan Dehävüş anasını deryâ
kenârında kodı, kendüyi deryâya şaldı. On yigirmi 3 balık çıkardı.
Anasının önine atdı; anası bir bir aldı, ağzına bıraktı, girü yabâna
tükürdi andan bir balığı dağı ağzına bıraktı öñdünki 4 balıklar
ağzına düşdüğınleyin sâkin olurlar-ıdı. Bu balık sâkin olmadı, ağzı
içinde hareket ve ıztırâb eyledi. Gereklü balık 5 ol-ımiş, hâsil
oldı diyü Dehävüş'e muştıladı. Dehävüş sevinmeg-ile deñizden

çıkıdı ve ol balıgıñ karnını yardı, içinden bir kıl 6 çıkardı. Ol kılıñ üstine düğümler dökülmiş. Dehāvüş eyitdi: Bî-çäre ‘Amir işbu kıla bağıdır, didi. Hiç âferidenüñ buña 7 zaferi yog-ıdı. Hele Tañrı oñarmag-ıla ele girdi didi. Andan ol kılı ‘Adis’e virdi, eyitdi: Ver bu kılı ‘Amir’üñ altında düütüz; iş bitsün 8 didi ve eger Habîb-i Habîş’üñ şerri ‘âlemden münkaṭı’ olsun dir-iseñ tur, benüm-ile bile gel, gör n’eylerem, didi. Bir yire vardılar, bir ulu 9 ağaç gösterdi, eyitdi: işbu ağacı dibinden kes, oda yandur. Tâ ol turduğı yirde nîst ola, didi. ‘Adis, bilin bağıladı, ol 10 ağacı dibinden yıkmağa başladı. Dehāvüş anası geldi. Ol ağaç üzerine bir efsün okıdı; ağaç derhâl düşdi. ‘Adis od getürdi, ol 11 ağaca degürdi. Ağaç kibrit gibi tutuşdı, yandı; nîst oldı; hikâyeti ‘avrat bu yire getürdükde eyitdi: Yâ Dükeyn, Tañrı tanuğdur ki Habîb-ile 12 taht üstinde oturup-dururduk, nâgâh aña teb geldi, eyitdi: Ah düşmen baña zafer buldı, didi; tobraya vardum, gelince gördüm: Göyünmiş, 13 ölmüş; ağıladum; tonum yırttum, başuma toprak koydum, pâlâs geydüm, oturdum didi. Ol vakt ki ağaç göyindi. Dehāvüş ‘Adis’e eyitdi: 14 Göñlüñi fâriğ tut ki, Habîb-i Habîş fitnesi ‘âlemden eksük oldı, ammâ anam eyü itdi ki ağacı öñdin kesdürdi, andan 15 yandurdi. Eger evvel-emrden kesilmedin yandurmağa başlasan şâyed ol ağaç giç yana-y-ıdı. Ol aralıkda Habîb-i Habîş 16 çäre idine-y-ıdı. Bu ‘ameli redd ide-y-ıdı. Hele bu hoş-ıdı, didi. Andan Dehāvüş eyitdi: iş bunda ırağırak oturup temêsa itdüğüm anuñ-içün-ıdı ki 17 Habîb-i Habîş cihetinden bir hareket zâhir ola-y-ıdı; olmadı. Ma’lumdur ki Habîb-i Habîş ölüp-durur. ‘Alem arınup-durur didi. Andan eyitdi: 18 Yâ ‘Adis, imdi gitmek ardınca ol. ‘Amir yigidi bendden kurtarmak ardınca ol didi. Varduğun-dem ol saña virdüğüm kılı ‘Amir’üñ altında 19 düütüz, âdemî ol di. ‘Adis hizmet eyledi, fermân-berem didi. Gice oldı, Dehāvüş bir zevrâk getürdi, ‘Adis’e eyitdi: Bu zevrâka bin, 20 şol fulan yıldız tuşına git didi. Andan ‘Adis Dehāvüş’e ve anasına vidâ eyledi, hizmet eyledi, yüriyi-virdi. Yılduzı 21 gözedü gözedü gitdi. Bir hafta geçmedin evine geldi, ‘avratı-y-ıla bulışdı, görüşdi. ‘Adis, sergüzeştini ‘avratına söyledi. 22 ‘Avrat ‘acapladı, alkış eyledi. Andan ‘Adis eyitdi: tur, var hemşireñe muştıla didi. ‘Adis ‘avratı turdı. ‘Amir hemşiresine 23 geldi. Gördi ki yas tutmuş, oturur. Eyitdi: N’olduñ? Eyitdi: Bir haftadur ki, kardaşum vefât itdi, didi. Beni bu kara günlere kodı

144a

didi. 1 ‘Adis ‘avratı eyitdi: Hey delü çörlü ne söylersin? Ölen Habîb-i Habîş’dür. Bu kadar bî-aklılık neden idersin, bu kadar

zamāndur 2 ki kardaşuñ bendedür. Ben senüñ-ile dostlığum, hemşireliğüm kerâmetine erüm 'Adis'i dermân isteyü gönderdüm. 3 Bir yıl yol yürüdi, şād-hezâr belâ ve mihnet gördi. Bir gözden-dağı çıktı, vardı, Tañrı oñardı, kardaşuñ bendinüñ hallin dağı 4 getürdi. Hem Habib-i Habîş'i öldürdiler. Erüm bu gice evine geldi. Ben saña beşârete geldüm Rüz-ı hurremi ve şädürmânı 5 bu ne muşibetdür, gözün aç didi. Ol hatun-ı pârâ bu sözi işidicek sevindi. Ol 'Adis 'avratınuñ ayagın öpdi, 6 eyitdi: toğrusı ben bu vakte-degin saña inanmaz-ıdum, zirâ her gün kardaşumı görürdüm. Sen zâg oldı, dirdüñ. Ben ol 7 kardaşumdan oğlanlıkdagi işlerden şorardum; toğru cevâb virürdi, ne bile-yidüm, toğrusı kardaşum seni 8 şeytânsın, beni azıtmağa, melül eylemege geldüñ ola dilü zann iderdüm, bu gâyete-degin ki seni görmedüm. 9 Ol itikâd üzerine-y-idüm; işbu yidi sekiz gün ola birâder 'arûs-ıla taht üzerinde otururlar-ıdı. Nâgâh 10 bu birâder kararđı, düşdi, cân virdi didi. 'Adis 'avratı geldi ve erinüñ sergüzeştini ve erinüñ 11 cüvânmerdliğini şir-merdliğini zen-i pârâyâ haber virdi. Zen-i Pârâ hurrem ve hândân oldı. 12 'Adis 'avratınuñ ayagına düşdi. Yolu tozun gözine koydı, turdılar. Birâderi evine girdiler. Andan vardılar, bağçaya girdiler. Ol 13 zâg, hemşiresin gördügünleyin güldi, üstine düşdi. Ayagın öpdi, kanadın yire sürdi. 'Adis 'avratı ilerü vardı. 14 Zâgı tutdı, yükünden kanadından tozu üfüledi, giderdi. Bu zen-i pârânuñ özi göyindi, ağladı. Zen-i 'Adis eyitdi: Otur, 15 tur, uş ben varayın, erümi alayın geleyin didi. Bunu halâş eylesün didi; işbu sâ'at kardaşuñı gör, murâduña 16 yitiş didi. Nâ-bedid oldı, bu hwoher zâgı koltuğına tutdı, oturdı, ol hâlde ben dağı bağa girüp geldüm, gördüm. 17 Hwoher zâgı kenârına almış, oturur. Korkdum, andan eyitdüm; işbu mürde-rîgi yire vur, kardaşuñ bunuñ 18 şomlığından öldi. Ben ne kadar ki dirdüm, işbunu öldür dirdüm; kardaşuñ râzî olmazdı. Bir gün ben taş aldum 19 ki vuram öldürem; sen komaduñ didüm. Ditredüm, bilmedüm ki ne iş vardır? Ne olısar? Nâgâh bir lahzâdan 20 şofra gördüm. 'Adis 'avratı-y-ıla çıkageldiler. Beni beğden kovdılar, od yakdılar. Ol kılı dütdiler. 21 Kudret-i Hudâ, zâg âdemî oldı. Hemşiresi, çün kardaşı yüzün gördi, na'ra vurdı, bî-hoş oldı, hüşi gelicek 22 elin kardaşınıñ boynına bıraktı, ağladı. Andan 'Âmir ol perîlere hizmet itdi; ellerin, ayakların öpdi, alkış, 23 du'â ve âferin okıdı ve ol perîler aña ümid-vârlıklar virdiler, 'Adis 'Âmir'i yüzinde

144b öpdi, eyitdi: Her gün 1 sabâh ben katuñda bulunam didi. ‘Âmir hemşiresi-y-ile ahvâli söyleşdiler. 2 Âhir hemşire eyitdi: Tur, evüñe gir didi. Ol dem ‘Âmir tırdı, benüm katuma geldi, beni gördi ki, yüz yırtuk, saç kesük 3 ton kara. Kenizekler hizmetkârlar hep bencileyin hiç nesneye mukayyed olmadı. Hândân hândân geldi, taht 4 üstine çıktı, oturdu. Baña eyitdi: İ ‘Ammum kıızı, bu gice ahsamdan uyumışam, bu vakte-degin uyurdum. Bilmezem n'oldum, başum 5 agrı oldı, agrır didi. Ben sandum ki bu meger kendüyi uyır sandı. Ben eyitdüm: Turayın başuña devâ eyleyeyin, hoş olsun 6 didüm. Andan eyitdi: İ nür-ı dide, cüft-i pesindide tur, bir lahza katunmuza gel, seni görelüm didi ki düşümde 7 senden ayru düşmişem diyü gördüm didi. Baña bu söz ‘acab geldi, sevindüm 8 eyitdüm: tırdum bu işlerden ki, geçdi, haberi yokdur. Düşe geçmiş didüm; tırdum, katına vardum. Küstâh beni kenâra 9 çekdi, öpdi, elinden çıkıdum, halvete vardum. Karalarımı çıkırdum. Elümi, yüzümü yudum, girânmaye Tonlarımı geydüm. 10 Zer ü ziverümi dakındum, katına geldüm, ta‘âm getürdüm, beni ‘âdetçe oturtdı, bilesince yimek yidüm, hurrem ve şâdân 11 oturduk. Çün gice oldı, şarâb istedi, getürdiler, içdük. Mest olduğumlayın elümi, ayagımı bağlar. Andan-şoñra 12 kendüzüme ol vakt geldüm ki beni çuvaldan çıkardı, yire bıraktı. Andan-şoñra baña söğdi, söğdi. Andan kılıç-ıla 13 pâre pâre eyledi, yire şokdı; hâlüm budur ki didüm. Özge ahvâli sen nice bilürseñ eyle bil didi. Ben kim Dükeyn-i mekâriem, 14 ol ‘avratuñ yaramazlıklarını, bu hikâyetini işidüp müteğayyir oldum, dil-hoşlık virdüm. Şeb ü rüz vardukça ‘ışkum 15 artdı. Ammâ anam bu kıızdan bu hikâyeti işidelden berü içi kine dolmuş-ıdı. Baña eydürdi ki, bu ‘avrat ammüsü 16 oğlı ‘Âmir’e n'eyledi, saña n'eyleyiser dir-ıdı. Terk it bunı dir-ıdı. Fâyide eylemez-ıdı. Vardukça germ olurdum. Tâ bir gün 17 anam kakır, ol ‘avratı evden çıkarur. Ben tırdum, ‘avratı aldum, bir yirde dağı kodum. Anamdan ayırtıladum, bu kez anam 18 her vakt turur gelür, ‘avratı incidür, üşendürür. Ben dağı anama kakıdum. Ol peri- çehreyi deveye bindürdüm. 19 Bir tayıfaya iletdüm, bir müddet ol tayıfada olduk, hoşlık sürdük. İ imâm-ı müsülmânân ve İ habr-i 20 ümmet-i âhir zamân, bir gün nâgâh bir şir-i gurrân gibi er kapudan içeri girdi, elinde süñü gibi 21 çekilmiş kılıç, korkıdum, baña eyitdi: İ bedrek-i cefâ-pişe ve İ bî-hamiyyet, işbu nâ-bekâr-ı bî-vefâyı 22 ne-y-içün evüñde tutarsın? İşbu dem ne sen cân kırtarursın, ne ol didi. Andan ol

hüb-rüyı ilerü 23 çekdi, başın gevdesinden ayırtladı. İ
imâm-ı müslimîn, ben çün ol hâli gördüm, korkdum, tam

145a

üstine 1 çıktum, düşdüm. Uşşum gitdi, ögüm geldüğinden-şofra
aşğa indüm. Gördüm ol mâh-ruhuñ başı gevdesinden 2 ayru
yatur. Ol yigit gâyb olmış, nişânın görmedüm; şâd-hezâr girye vü
zârî vü nâle vü feryâd-ıla toprağa 3 işmarladum. Ben şâd-hezâr
gam-ıla yönüm şehrüme tutdum, eve geldüm. Ahvâli anama
didüm. Anam çok şükrler eyledi, eyitdi: 4 İ cân-ı mâder, ol
günden berü ki sen beni bu eve getürdüñ, korkuda-y-ıdum ki
başumuz hânumuz anuñ ucından gideydi. 5 Minnet Hakk'a ki
anuñ şerrini senden ve bizden ve hânedânumuzdan ırâğ eyledi
didi. Benüm hâlüm yâ İbn-i 'Amm-i rasülillâhi 6 budur ki didüm.
On iki yıldur ki ol mâh-ruhuñ firâkınden, hasretinden ağlaram
didi. İbn-i 'Abbâs eyitdi: 7 Bî-fâyide söyleme, anuñ gibi nâ-bekârı
gönlüñden, dilüñden ırâğ tut, eyü kurtulmuşsın, Tañrı'nun 8
senüñ-ile 'inâyeti var-ımuş. Ol kişiyi viribidi. Vardı, ol nâ-bekârın
başın kesdi didi. Andan İbn-i 'Abbâs 9 Radıyallâhü 'Anh, ol kişiyi
ikrâm itdi. Beytü'l-mâlden nafaka buyurdi ve bu hikâyeti ol
kişinüñ ağzından 10 yazmağa buyurdi. Fevâyidinüñ biri bu ki
bilindi ki yaramaz 'avratın katında gökçek, çirkîn, pâdişâh, gedâ,
eyü, yavuz, berâber-imiş. 11 Dağı bir bu bilindi ki Tañrı
öldürmedüğünü kimse öldürmez-imiş. Dağı bir bu bilindi ki
câdülîğ vardır, inkâr itmeñ. 12 Yokdur dağı bir bu bilindi ki her
kişinüñ perrilerden hem-zâdı olr-ımuş. Dağı birisi 'Adis rivâyet
itdüğü acâyibât. 13 Dağı bir bu bilindi ki yavuzlukdan kimseye
fâyide olmaz. Şöyle ki: Habîb-i Hâbis'ün başı yavuzlukdan bitdi. 14
Dağı bir bu bilindi ki eyü, yavuz, renc ve râhat, kamu geçer,
pâyidâr olmaz. Dağı her fâyide ki bu hikâyetden añlanur. 15 Oldur
ki ol 'avrat Habîb-i Hâbis er mekr itdüğün hem destân olmasa bir
suçı-y-içün iki kez depelenmez-idi. 16 İbn-i 'Abbâs Radıyallâhü
'Anh, Dükeyn'den şordı ki ol 'avratı öldüren kim-idüğünü
cüstaleyimedüñ mi, ya kimseden 17 şormaduñ mı didi. Dükeyn
eyitdi: Yâ imâme'l-müslimîn, zannum oldur ki hemân erdür ki
evvel-dağı paraladı-y-ıdı. Öldürdüm 18 şenup kodı-y-ıdı didi. İbn-
i 'Abbâs eyitdi: 'Acab olmaya didi, pes bu hikâyet anlardan yâdigâr
kaldı. Aferîn pârsâ 19 hatunlara aferîn hâcet revâ idici
cûvânmerdlere, la'net yamân 'avratlara ve anlaruñ sözine
aldananlara ve rahmet müellife.

ŞEKİL HUSUSİYETLERİ

İ. İSİM

a. Çokluk:

Türkçenin her devrinde olduğu gibi metnimizde de umumi çokluk eki olarak -lar, -ler kullanılmıştır. Birkaç misal:

luflar 132b-13, sözleri 132b-2, odlar-ıla 133a-20

b. İyelik Ekleri:

Metnimizdeki iyelik ekleri tamamıyla Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşır. Birinci ve ikinci şahıslarda yuvarlaklaşma, üçüncü şahıslarda ise düzlük; ikinci şahıslarda n yerine ñ, bu devrin dikkati çeken hususiyetlerindendir.

a. Teklik birinci şahıs: -m, -(u)m, -(ü)m

Teklik birinci şahıs eki -m'dir. Ünsüzle biten kelimelerden sonra araya yardımcı ses olarak -u-, -ü- girer. Ekin fonksiyonu aidiyet, mülkiyet bildirmektir. Birkaç misal:

du'âmı 134a-17, yolumı 134a-10, ağzuma 134a-2, işüm 134a-16

b. Teklik ikinci şahıs: -ñ, -(u)ñ, -(ü)ñ

Teklik ikinci şahıs eki -ñ'dir. Yardımcı ses -u-, -ü-'dür. Misaller:

anañ 135b-8, işüñ 134a-16, yoldaşuñdur 135b-8

c. Teklik üçüncü şahıs: -ı/-i, -sı/-si

Teklik üçüncü şahıs iyelik ekleri ünsüzle bitenler için -ı/-i, ünlüyle bitenler için -sı/-si'dir:

altısı 135a-8, yöresine 134b-22, nûrından 134b-9, kufı 134b-1

d. Çokluk birinci şahıs: -muz/-müz, -(u)muz/-(ü)müz

Çokluk birinci şahıs eki -muz/-müz'dür. Ünsüzle biten kelimelerden sonra araya -u-, -ü- yardımcı vokalleri girmektedir:

tavarlarımız 138b-8, analarumuz 141b-12

e. Çokluk ikinci şahıs: -ñuz/-ñüz, -(u)ñuz/-(ü)ñüz

Çokluk ikinci şahıs eki -ñuz/-ñüz'dür. Konsonantla biten kelimelerden sonra araya -u-, -ü- yardımcı ses olarak girmektedir. Birkaç misal:

evlerüñüzü 138b-12, yoluñuz 138b-15

f. Çokluk üçüncü şahıs: -ları/-leri

Bu ek aslında -ı/-i'dir. Çokluk ekinin sonuna getirilerek çokluk üçüncü şahıs eki olarak kullanılmaktadır. Misalleri:

başlarını 134b-13, yiyecekleri 138b-6, sevdâları 135a-7

C. İSİM TAMLAMASI:

1. Belirtili isim tamlaması: Mülkiyet, nisbet ve aldiyet ifade eder. İlk isim genitif, ikinci isim ise iyelik teklik üçüncü şahıs ekini alır. Bazı misaller:

gözlerinün çevresi 136a-10

mel'ûnuñ yüzi 136b-1

atlarınun rengi 136b-18

2. Belirtisiz isim tamlaması: Belli bir aldiyet minisi yoktur. Birinci isim genellikle ikinci ismin cinsini, çeşidini bildirir. Birinci isim genitif eki taşımaz; ikinci isim belirtili isim tamlamasında olduğu gibi iyelik teklik üçüncü şahıs ekini alır. Birkaç misal verelim:

tağ katında 136a-3

mağara içinden 136a-3

pîl hortumu 136a-7

3. Eksiz belirtili isim tamlaması: İlk isim genitif eki almadığı halde bazan belirtili bir anlam taşıyan isim tamlamalarıdır. (Eksiz akkuzatif) İkinci isim, iyelik üçüncü şahıs ekini alır. Bazı misaller:

başı ucında 134b-11

mağşûduñ kaydında 134a-19

D. İSİM ÇEKİMİ:

1. Genitif (ilgi hall, tamlayan) Eki: -uñ/-üñ, -nuñ/-nüñ

Bu ek, ünsüz ile biten kelimelerde -uñ/-üñ, ünlü ile biten kelimelerde ise -nuñ/-nüñ'dür. Metinden seçilmiş bazı örnekler aşağıdadır:

mihrâbuñ yöresinde 137a-8, tağun zirvesinde 137a-22, anların elinden 137a-11, atlarınun rengi 136b-18

2. Datif (çıkma, yönelme, -e hali) Eki: -a/-e

Eski Türkçe'nin -ğa/-ge ekinden gelişen bu ek, ünlüyle biten kelmeye geldiği zaman araya -y- yardımcı sesini almaktadır. Bazı misalleri:

Hızr'a 138a-2, saña 137a-2, hevāya 138a-22, yüzüne 136b-21 kapuya 138b-14,

3. Akkuzatif (belirtme, -i hali) Eki: -ı/-i, -(y)ı/-(y)i; -n, -nı/-ni

Ekin üç şekli de metnimizde görülür. Birkaç misalini buraya alıyoruz:

kaşnı temāşa İtdün mi 136b-21, ol kişiyi 139a-5,anı bileñe al git 138a-8, bunu 140b-17, yüzün yire komış 137b-1

4. Lokatif (bulunma, -de hali) Eki: -da/-de

Bu ekte ünsüz uyumu görülmez. Bugünkü gibi -ta/-te'li şekilleri metnimizde yoktur.

yolda 137a-4, evünde 137b-23, Mescîdde 138a-1, bulıtda 138a-4

5. Ablatif (çıkma, ayrılma, -den hall) Eki: -dan/-den

Bu ekte de ünsüz uyumu görülmez. Bugünkü gibi -tan/-ten'li şekilleri metnimizde yoktur.

kandan 136b-20, evden 136b-20, anlardan 137a-2, Medîne'den 136b-23

6. Ekvatif (eşitlik) Eki: -ca/-ce

Benzerlik, eşitlik, miktar, "kadar" mânâsı ifade eden bu eklin -ça/-çe'li şekillerine metnimizde rastlanmamıştır. Metnimizden seçilmiş örnekler aşağıdadır:

didüğüm tağdırce 139a-8, bilesince 144b-10, kişinüñ öñince 139a-18, hällü hällince hoş 138b-22

7.Yön (direktif, cihet) Eki: -ra/-re, -aru/-erü

Bu eki alan kelimelerden bazı misaller:

içerü girdüm 136a-8, ilerürek yürüdüm 136b-11, taşra çıkdum 136b-16

8. Instrümantal (vasıta hall) Eki:

İsim çekiminde bu hal, bağlama edatı olan "ile" kullanılarak ifade edilmektedir; "ile"nin ilk hecesi yardımcı sesler gibi bazan düşmektedir:

Ömer-ile 138a-1, anuñ-ıla 137a-14, tañla 141a-17,dünle 138b-14, nâfe-y-ile 140b-17

Diğer instrümantal eki olan -n ise metnimizde pek görülmemektedir. Ancak -layın/-leyin ekine çokça rastlanmaktadır:

bencileyin 144b-3, sencileyin 131b-10, diyecekleyin 137a-18

E. SAYI İSİMLERİ:

Sayı adlarını gösterdikleri için aslında isimdirler. Fakat kullanılışları bakımından belirtme sıfatı vazifesini görürler. Metnimizde geçen sayılar şunlardır:

1. asil sayı isimleri:

bir 139a-6, iki 139a-15, üç 139a-11, biş 136a-17, on-ikl 145a-6, on-yigirmi 143b-2, yüz blñ 242a-12, otuz 139a-16, kırk 141b-7

2. Sıra sayı isimleri:

ikinci 134b-19, bişinci 132b-7, üçüncü 134b-21

3. Üleştirme Sayı isimleri:

ikişer 139a-18

4. Yabancı sayı isimleri:

yık "bir" 143b-1, hezâr "bin" 134b-9, şad-hezâr 'yüz bin" 140a-8

F. İSİMDEN İSİM YAPMA EKLERİ:

1. -lu/-lü: İsimden sıfat yapmak için kullanılır. Kökün ünlüsü ne olursa olsun, ekteki ünlü daima yuvarlaktır. Bu ekin Eski Türkçe'deki şekli -lığ/ -lig, -lug/ -lüg'dür; -ğ ve -g'ler Batı Türkçesi'ne geçerken düşmüştür. Ekteki yuvarlaklığın sebebi de bu seslerin düşmesidir. Birkaç misal:

boylu 139a-7, dikenlü 142a-16, şıfatlı 139a-8, atlı 139a-15

2. -cığaz/-cıgez, -cuğaz/-cügez: Eklendiği isimlere küçültme, sevimlilik anlamı katan bu ek, metnimizde "c" ile yazılmıştır. Birkaç misal:

yılcıgez 139b-13, işcügezin 142b-11, gözcügezüñden 143a-23

3. -cuğ/-cük: Ekin yuvarlak şekilleri "c" ile kullanılmıştır. Küçültme anlamı vardır:

azacuk 139b-17, nesnecük 140b-23, oğlancuklar 131b-6

4. -cağ/-cek, -çağ/-çek: Sevgi, acıma, yaklaşma anlamları katan bu ekin işlek bir ek olmadığı görülmektedir:

gökcek 142b-2, tizcek 139b-19, yalıncağ 139a-3

5. -suz/-süz: Her ismin sonuna gelebilen bu ek yokluk ifade eder; sadece yuvarlak şekilleriyle kullanılmıştır:

kılsuz 131b-10, demürsüz 138b-15, sensüz 140a-6

6. -daş/-deş: Bu ek, umumiyetle ortaklık ve beraberlik bildirir. Şu misalleri karşımıza çıkmaktadır:

kardaş 141b-4, yoldaşuñdur 135b-6

7. -rağ/-rek: İşlek olmayan ve üstünlük bildiren bir ektir. Metnimizde şu misali vardır:

yılgrek 142a-1, ilerürek 134b-2, girürek 139b-6, ıragırak 143b-16

8. -lık/-lik: İşlek olmayan ve üstünlük bildiren bir ektir. Misallerinden bazıları: yavuzlıktan 145a-13, yüksekliği 142a-7, eylük 143a-12

9. -ğa/-ge: İşlek olmayan eklerden biri de budur. Karşılaştığımız misali şudur:

özge 144b-13

10. -cı/-ci: İsim ve sıfat yapan bir ektir:

keleci 135b-5

11. -an/-en: İşlek olmayan bir ektir, birkaç misalde karşımıza çıkmaktadır: erenler 136b-12, oğlancuklaruma 133a-4

12. -ıt/-it: İşlek olmayan bir ektir:

yaşıduñam 141a-14

FiİLDEN İSİM YAPMA EKLERİ:

1. -ar/-er: Aslında geniş zaman partisibi olan bu ek, az da olsa kalıcı isimler yapmıştır:

katar 139a-11

2. -u/-ü: Çeşitli anlamlarda isimler yapan bu ek, oldukça işlektir. Metnimizde sadece yuvarlak şekliyle kullanılmıştır. Bugün -ı/-i şekilleri de kullanılmaktadır. Misalleri:

tolu 139b-2, koçusu 139b-23, yarusına 142a-17, azusu 143a-10

3. -ıcı/-ici: Yapan, eden anlamına gelen isimler yapar; işlek bir ektir:

yırtıcı 139b-2, gösterici 134a-12, üşendüricisi 135a-9

4. -k, -uk/-ük: İşlek eklerden biridir. Ekin yardımcı vokalları daima yuvarlaktır. Misalleri:

dilek 142a-3, tanuk 143b-11, yırtuk 144b-2, yitük 137a-6

5. -ak/-ek: Yer ve alet isimleri yapan bir ektir:

degenek-ile 142a-12

6. -mak/-mek: Fiilin mastar ekidir. Bir hareket ve oluşun mücerret ismini yapar. Her fiilin tabanına gelir. Misallerinden bazıları şunlardır:

bırakmak 142a-5, yürümek 142a-8

7. -m: Bu ek, genellikle yalnız bir defada veya bir hamlede olan işi ve mahsulü ifade eder:

iki ok atımı 142a-7, düğümler 143b-6

8. -ş: Be ekle hareket ve oluş ismi yapılır:

alkış eyleye 142a-23

9. -su/-sü: İşlek olmayan bir ektir. Bir iki kelimedede görülür:

yatsu 131b-3, tütsü 138b-13

10. -ası/-esi: Aslında partisip ekidir. Kalıcı isimler de yapan bu eklin metnimizde geçen bazı misalleri şunlardır:

giyesi 138b-4

11. -n: Çeşitli anlamda isimler yapabilen bir ektir:

dütün 136a-3

12. -ğa/-ge: Az kullanılan bir yapım ekidir:

yongasını 138b-13

13. -undu/-ündü: Bu da az kullanılan bir ektir. Metinde karşılaştığımız bazı misalleri şunlardır:

süpründü 138b-13

II. ZAMİR

A. ŞAHİS ZAMİRLERİ

Zamir çekiminde kök değişmektedir. Üçüncü şahıs zamiri için bugün "ol" yerine "o" kullanılmakta ve çekim ona göre yapılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi'nin zamir çekiminde gösterdiği önemli hususiyet, genitif halinde iken aradaki ünlünün yuvarlak olmasıdır.

1. Birinci şahıslar (teklik ve çokluk): Ben, biz

ben 131b-1, biz 132b-15, baña 131a-21, benüm 131a-17

2. İkinci şahıslar (teklik ve çokluk): Sen, siz

sen 131b-12, saña 131a-19, senüñ 132a-4

3. Üçüncü şahıslar (teklik ve çokluk): ol, anlar

ol 132a-2, ana 131b-2, anuñ 132a-10, anlar 132b-23, aña 135a-20

B. İŞARET ZAMİRLERİ

bu 132a-13, bular 131b-15

C. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ

kendü 134a-4, kendüzümde 132b-10

D. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ

ayruk 131a-20, kimse 131a-21, fulan 131b-12, hergiz 132b-11,

ba'zısını 132b-13, biri 134a-22, her birine 134a-23

E. SORU ZAMİRLERİ

ne söylersin 131b-10, kimi 132b-13, kimsin 132b-16

F. BAĞLAMA ZAMİRLERİ

şandum ki 134b-9, rivâyet olundu kim 132b-13

G. VASFİYET (İLGİ) ZAMİRİ

evvelkinden ulu ve giñ 134b-5, barmağındağı yüzügi 134b-14

III. SIFAT

A. NİTELEME (TAVSİF) SIFATLARI

Niteleme sıfatlarının metnimizde pek çok misali mevcuttur. Birkaç misal vermekle yetineceğiz:

kıçı kişiyem 131a-21, 'acab söz 132a-11, 'uryân nesne 132b-2, yaman kavm 132b-20, ulu taş 133a-16, yahşi koçuyı 138b-9, yavuz gözler 138a-12, dükelli işler 138a-12

B. SIFATLARDA KARŞILAŞTIRMA-BERKİTME VE KÜÇÜLTME

1. Sıfatlarda küçültme: -rak/-rek eki ile yapılmaktadır:

yigrekdür 140b-8

2. Pekleştirme sıfatları:

toptolu kuş 143a-3

C. BERKİTME (tayın) SIFATLARI

1. İşaret sıfatları:

bu hatun kişiyi 131b-1, uş yanuñda 135b-19, ol yigidün 'âdeti 131b-3, işbu başu örtülüyi 131b-20, uşbu yaña 135a-10

2. Belirsiz (belgisiz) sıfatlar:

bir gün 131b-16, fulan yıl 132a-20, her tarafa 132b-12

3. Soru sıfatları:

kaç yıl 133a-11, ni kişisin 131b-6, kaçkı nâhiyete 138a-2

IV. ZARFLAR

A. ZAMAN ZARFLARI

Metnimizde Türkçe ve yabancı asıllı pek çok zaman zarfı kullanılmıştır. Bunların bir kısmı basit, bir kısmı türemiş, bir kısmı da birleşiktir. Zarflar, sıfat ve isimlerden, isimlerin çeşitli çekim eki ve edatlarla kullanılmasından meydana gelmişlerdir. Birçok isimden zaman zarfı meydana getirmek mümkündür. Buraya sadece birkaç misalini alıyoruz:

çoğdan 136b-13, hergiz 132b-5, hemîşe 133a-2, hemîn-dem 139b-7, dünle 138b-14, tañla 141a-17, andan 132a-1

B. YER VE YÖN ZARFLARI

Metnimizde yer ve yön zarfı olarak kullanılan belli başlı kelimeler şunlardır:

kıandan 131b-14, añarı 134a-14, ilerü 134a-23, aşağa 134b-13, girü 134b-22, bunda 135a-5, ileynde 136a-3

C. MİKDAR (Azlık-Çokluk) ZARFLARI

katı 132a-5, niçe 132a-15, hezâr-bâr 139b-20, çok 142a-9

D. SURET ZARFLARI

Surét zarfları arz, hal, durum, sebep, netice, beraberlik, ayrılık, tekerrür gibi anlamlar ifade ederler. Bunlar da sadece zarf olan kelimeler olabileceği gibi isim, sıfat ve edatlardan meydana gelmiş birleşik zarflar da olabilirler. Kelimelerin tekrarlanmasıyla yapılmış suret zarfları da vardır. Bazı misallerini buraya alıyoruz:

eyle işitmiş-İdüm 132a-22, böyle dimezdün 131b-15, bile olalum 131b-18, şöyle urdılar 136b-1, pâre pâre eyle 142b-22

V. EDAT

A. BAĞLAMA EDATLARI (Bağlaçlar)

kim 131a-16, çün 131a-21, ki 131b-14, dağı 133a-15, ve 135b-19, ya 136b-11, yoğsa 138a-3, yir-ile gök 132b-6, ne...ne 134a-8, lmdi 132b-4,

B. SON ÇEKİM EDATLARI

imden girü 131a-22, kırt gibi kıarı 143a-9, yürüdügümden şöıra 134a-9, degelden berü 135a-8, benden artuğ 141a-3, gönlüm-çün 141b-13, bir göz-ile çıkdı 143a-20, suçu-y-ıçün 145a-15

C. SORU EDATLARI

ne buyurursın 131a-18, neden üşendüñ 134a-11, ne kişisin 131b-6, nite kırtıla 139b-2, niçün kıoduñ 132a-8

D. BERKİTME EDATLARI

Metnimizde berkitme edatı olarak "dağı" edatı çok miktarda kullanılmıştır. Pek az olarak da "da, de"ye rastlanmaktadır.

senüñ dağı benden 140a-5, ben dağı anı severdüm 140a-9, canavarlar da gördüğüm yoğ 134a-10

E. İŞARET EDATLARI

uğ yıl başıdır 141b-14, ti 131b-1

F. ÇAĞIRMA (Hitap) EDATLARI

İ kavm 132a-13, ya emirü'l-mü'minün 132a-6, a cāncāğuzum 140a-4

G. CEVAP EDATLARI

he'e 133a-13, eved 141a-22

H. ÜNLEMLER (Teessürî Nida Edatları)

hey 131b-12, heyhât 131b-10

VI. FİİL

A. OLUMSUZLUK EKİ

Her çeşit fiil zaman ve sigalarında olumsuzluk eki olarak -ma/-me kullanılmaktadır. Ek, fiil köküne getirilir, zaman ve şahıs ekleri ise kendisinden sonra gelir:

vamadum 136a-9, virmeyesin 135b-14

B. BİLDİRME EKLERİ VE CEVHERİ FİİL

Bildirmenin geniş zaman halini ifade için kullanılan 1. ve 2. şahıs ekleri zamirlerinden; 3. şahıs ise tur- fiilinden meydana gelmiştir. Görülen ve öğrenilen geçmiş zamanı ile şart kipi cevheri fiil ile yapılır.

Bildirne Geniş Zaman:

a. Teklik birinci şahıs ekleri: -am/-em, -van/-ven, -in/-in

'ammüsi kıziyam 140a-8, âdemiyem 135b-8, benem 139a-15, Temmîm'in 132a-15, bu maķamdavan 132b-11

b. Teklik ikinci şahıs ekleri: -sın/-sin

ne kişisin 139a-7, bî-ħabersin 141a-15

c. Teklik üçüncü şahıs ekleri: -durur, -dur/-dür

bunca yıldur 138a-8, firîştedür 137b-10, revâdur 140b-16

Görülen Geçmiş Zaman:

Teklik ikinci şahıs ekleri: -ıduñ /-ıdüñ

ķanda-y-ıdüñ 132a-8

Teklik üçüncü şahıs ekleri: -ıdı/-ıdi

bağlu-y-ıdı 137b-13, gök gözlü-y-ıdi 137b-13, cinnî idi 137b-11

-iken Gerundiumu

Hal bildiren bu zarf-fillin sadece ince şekilleri mevcuttur. Çok zaman düşmektedir:

endişedeyken 137b-2

Bildirmenin olumsuzu "degül" ile yapılmaktadır.

inanacaklayın degüldür 139a-9

Bildiremenin Partisipl

ķanda-y-ıduğumı 131b-14

C. İSİMDEN FİİL YAPMA EKLERİ

Bir Eski Anadolu Türkçesi olan metnimizde görülen başlıca "isimden fiil yapma ekleri" ve görüldüğü misaller şunlardır:

şusadum 137a-13, esenleşdük 138a-9, işumarladı 138a-10, işledürdi 139a-8, bağladum 139b-16, muştıladı 143b-5

D. İSİMDEN YARDIMCI FİİLERLE FİİL YAPMA

Metnimizde yabancı asıllı isimler it-, kı-, eyle-, ol- yardımcı fiilleri kullanılarak fiil haline getirilmektedir. Birkaç misalini buraya alıyoruz:

ħurrem oldı 136a-15, ta'accüb itdüm 137a-12, namâz kıtur 137a-9, naķ-eylediler 139a-1, şerħ ideyim 137b-6, epsem ol 136b-1

E. FİİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ

Metnimizde görülen başlıca "fiilden fiil yapma ekleri" ve misalleri şunlardır.

geçüresin 135b-14, ilede 135b-15, görindi 136a-3, dökilmek 136a-21, söyleşürler 136b-12, yitürür 137a-1, geydürdüm 139b-20, ķorķıtmañ 138b-15, baķdurmañ 138b-17, ödendi 131b-2, depelediler 135a-18

F. FİİL ÇEKİMİ

A. Basıt Çekim:

1. Haber Kipleri

a . Görülen Geçmiş Zaman :

i. Teklik birinci şahıs ekleri: -dum/-düm

şandum 139b-3, işletdüm 139a-9

ii. Teklik ikinci şahıs ekleri: -duñ/-düñ

çıkdüñ 143a-23, getürdüñ 145a-4

iii. Teklik üçüncü şahıs ekleri: -dı/-di

okıdı 139a-4, eyitdi. 139a-6

iv. Çokluk birinci şahıs ekleri: -duk/-dük

yürüdük 139a-21

v. çokluk üçüncü şahıs ekleri: -dılar/-diler

depelediler 135a-18

b. Öğrenilen Geçmiş Zaman:

1. -miş/-miş eki ile

i. Teklik birinci şahıs ekleri: -mışam/-mişem

uyumışam 144b-4, düşmişem 144b-7

ii. Teklik ikinci şahıs ekleri: -mışsın/-mişsin

kırtulmuşsın 145a-7

iii. Teklik üçüncü şahıs ekleri: -mış/-miş

koymış 138b-5, urulmuş 142a-21

iv. Çokluk üçüncü şahıs ekleri: -mışlar/-mişler

emzürmişler 141b-12

2. -up/-üp eki ile

Genellikle üçüncü şahısta kullanılmaktadır:

yitişüp-durur 135b-3, mu'ammer olup-durur 137b-8

c. Geniş Zaman:

-ur/-ür, -ar/-er, -r ekleri ile çekimlenmektedir. Şahıs zamiri menşeli şahıs

ekleri kullanılır. Görülebilen misalleri şunlardır:

i. Teklik birinci şahıs:

varuram 139a-23, korkaram 140a-5

ii. Teklik ikinci şahıs:

uğrarsın 142a-6, söyleşürsün 140b-6

iii. Teklik üçüncü şahıs:

söyler 139b-7, yıldırar 139b-5

iv. Çokluk üçüncü şahıs:

söyleşürler 136b-12, tırurlar 138b-14

Geniş Zamanın Olumsuzu:

-maz/-mez eki ile yapılmaktadır. Birkaç misali buraya alıyoruz:

dlmezler 142a-9, korkmaz mısın 140b-5, başanmazın 134a-16

d. Gelecek Zaman:

Metnimizde gelecek zaman, -ısar/-iser eki ile karşılanmaktadır. Zamir kaynaklı şahıs ekleri ile çekilmektedir. Gelecek zaman partisibi olarak kullanılan -acak / -ecek eki pek az görülür:

i. Teklik üçüncü şahıs:

yalvarısar 142a-15, diyiser 140b-18, varacağdur 137a-20

ii. Çokluk üçüncü şahıs:

harâb olısarlar 136a-20

e. Şimdiki Zaman:

Metnimizde ve diğer Türkiye Türkçesi metinlerinde şimdiki zaman için özel bir ek yoktur. Bu kip çok defa geniş zaman ile karşılanmaktadır.

2. Dilek Kipleri:

a. İstek-Gereklik

i. Birinci teklik şahıs: -am/-em

şiyam 140a-7, gldem 139b-14

ii. İkinci teklik şahıs: -asın/-esin

uğramasun 142a-1, yitişesin 142a-13

iii. Üçüncü teklik şahıs: -a/-e

çıkıla 139b-2, döne 140a-5

iv. Birinci çokluk şahıs: -avuz/-evüz

ışmarlayavuz 131b-11, görevüz 131b-19

v. Üçüncü çokluk şahıs: -alar/-eler

tolduralar 143a-2

Gereklik anlamı ise şöyle sağlanmaktadır:

temâşâ itmek gereksin 137a-21

b. Emir

i. Teklik birinci şahıs: -ayım/-eyim, ayın/eyin

E. FİLLERDE SORU ŞEKLİ

Metnimizde soru eki mi, mi'dir. Ekteki ünlü dalma düzdür. Ekin yerinde bir değişiklik yoktur. Birkaç misal zikretmeyi yeterli görüyoruz:

korkmaz mısın ki 140b-5, bilür mısın 133a-11, viribinildi mi 136a-13, diri midür 136a-14, gördün mi 136b-21

H. PARTİSİPLER (Sıfat-fiiller)

Partisipler (sıfat-fiiller, isim-fiiller), fiillerin sıfat şekilleridirler. İsim gibi çekime girerler. İfade ettikleri zamana göre partisipleri üç kısımda incelemek mümkündür:

a. Geniş Zaman Partisipleri:

diyen 132a-15, heves iden 136b-8, ol yire varanı 136b-22, Medine'den giden yitük 137a-6

b. Geçmiş Zaman Partisipleri:

geldüğü 132b-11, ağladuğum 133a-9, gördüğüm 134a-1 taşdan yapılmış bina 134a-14

c. Gelecek Zaman Partisipleri:

olmayacak iş 135a-6, çıkacağı vakti 137b-13

I. GERUNDİUMLAR (Zarf-fiiller)

Gerundiumlar, fiillerin zarf şekilleridir; çekime girmezler. Gerundium sayılabilecek eklerin bir kısmı birleşiktir. Partisip eklerinin genişlemesiyle meydana gelenler de vardır; gerundiumları da üç kısımda inceleyebiliriz:

a. Hal (Durum) Gerundiumları:

korkarak 136a-5, iverek 139a-20, çıkarken 135a-14, ditreyürek 139b-4, gözedü gözedü 143b-21

b. Zaman Gerundiumları:

bilmedin 131b-11, yatıcak 132a-22, tamâm olmadın 132b-5, olmayınca 133a-6, işitdükçe 133b-9, yitdükde 135b-18, bitmeyince 142b-14, varduğça 144b-16

c. Bağlama Gerundiumları (Bağ-fiiller):

girüp 131a-17, öldürüp 135a-8, kapup 135b-7

J. BİRLEŞİK FİİLER

Birleşik fiiler, bir fiille ondan önce gelen başka bir fiilin veya isim, sıfat, zarf cinsinden bir kelimenin birlikte kullanılmasından meydana gelirler. Bunları iki grupta ele almak mümkündür:

1. Tasvir Fiileri: